

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jaka Perharič

Vloga mikrofinanciranja pri financiranju revnih in pri odpravljanju revščine

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jaka Perharič

Mentorica: izr. prof. dr. Maja Bučar

Vloga mikrofinanciranja pri financiranju revnih in pri odpravljanju revščine

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Vloga mikrofinanciranja pri financiranju revnih in pri odpravljanju revščine

Mikrofinanciranje pomeni zagotavljanje mikrofinančnih storitev – mikrokreditov, mikro varčevalnih vlog in mikrozavarovanj – ekonomsko aktivnim revnim v državah v razvoju, s strani (samozadostnih) komercialnih mikrofinančnih institucij. Diplomsko delo išče razloge, ki klasične banke vodijo k poslovnim politikam, s katerimi revnim močno otežijo dostop do financiranja in kreditov, ter prikaže domiselne rešitve, ki jih za njihovo financiranje uporabljajo mikrofinančne institucije. Ugotavlja, da lahko revni s pomočjo mikrofinanciranja razširijo in razpršijo svoje ekonomske aktivnosti, povečajo svoje dohodke in produktivnost svojih mikropodjetij, zmanjšajo razna tveganja ter posledično izboljšajo svoja življenja in življenja svojih družin, pri čemer je najpomembnejše, da se mnogim uspe izviti iz primeža (skrajne) revščine. Delo izpostavi pomen banke Grameen – pionirke modernega mikrofinančnega gibanja – pri popularizaciji mikrofinanciranja in doprinosu k temu, da je glas revnih in njihovih pravic postal odmevnejši, tudi na način, da je Svetovna banka mikrofinanciranje pripoznala kot dobro prakso in ga vključila v svoje projekte. Naloga se osredotoči še na spremljajoče učinke mikrofinanciranja, med katerimi največ pozornosti posveti opolnomočenju žensk, ter skuša zavzeti stališče do tega, zakaj v modernem času, ko je ponudba vsakovrstnih dobrin resnično velika, revščina še vedno tako trmasto vztraja.

Ključne besede: mikrofinanciranje, države v razvoju, banka Grameen, Svetovna banka, opolnomočenje žensk.

The role of microfinance in financing the poor and in the alleviation of poverty

Microfinance means the provision of microfinancial services – microcredits, microsavings and microinsurances – to the economically active poor people in the developing countries that are provided by (sustainable) commercial microfinance institutions. The purpose of this thesis is to find the reasons for the policies of classic banks that make the access to finance and credits to the poor people very difficult, and to present inventive solutions used by microfinance institutions to finance the poor. It shows that microfinance helps the poor expand and diversify their economic activities, increase their income and the productivity of their microenterprises as well as minimize various risks and consequently improve their lives and the lives of their families, the most important aspect being that it enables many of them to escape (extreme) poverty. The thesis highlights the role of Grameen bank – the pioneer of microfinance movement – in the popularization of microfinance and its contribution to the importance of the poor and their rights also in such way that microfinance was recognized as good practice by the World Bank, incorporating it into the Bank's projects. The thesis also focuses on the accompanying effects of microfinance, among which the most attention is given to the emancipation of women, and tries to take a position on why in the modern times, when the supply of all kinds of goods is immense, poverty still stubbornly persists.

Key words: microfinance, developing countries, Grameen Bank, World Bank, emancipation of women.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	5
1 UVOD.....	6
2 REVŠČINA IN PROBLEM (NE)FINANCIRANJA REVNIH.....	10
3 TEORETIČNI OKVIR.....	16
3.1 Stara paradigma – subvencionirani krediti s strani vlad razvitih držav in mednarodnih finančnih institucij.....	17
3.2 Nova paradigma – vzdržno in neodvisno komercialno mikrofinanciranje.....	22
4 MIKROFINANCIRANJE IN MIKROKREDITI.....	25
4.1 Korenine mikrofinanciranja.....	25
4.2 Banka Grameen – pionirka sodobnega mikrofinanciranja.....	26
4.3 Pojem in pomen mikrofinanciranja in mikrokredita.....	31
4.4 Mikrofinanciranje kot dobra praksa za odpravo revščine.....	35
4.5 Mikrofinanciranje in uresničevanje milenijskih razvojnih ciljev.....	37
4.6 Mikrofinanciranje in ženske.....	38
4.7 Mikrofinanciranje in Svetovna banka.....	40
4.8 Analiza delovanja ostalih pomembnejših mikrofinančnih institucij in njim sorodnih ustanov.....	40
4.9 Trendi mikrofinanciranja v 21. stoletju.....	44
5 SPREMLJAJOČI UČINKI MIKROFINANCIRANJA.....	47
5.1 Učinki mikrofinanciranja na dohodke in neto premoženje gospodinjstev, rodnost, prehranjenost, pisemnost, šolanje, zdravstveno varnost in na neformalni kreditni trg.....	47
5.2 Učinki mikrofinanciranja na opolnomočenje žensk.....	53
6 VZDRŽNOST, NEODVISNOST IN SUBVENCIONIRANJE MIKROFINANČNIH INSTITUCIJ.....	57
7 ZAKLJUČEK.....	59
8 LITERATURA.....	64

SEZNAM KRATIC

ADB	<i>Asian Development Bank</i> – Azijska razvojna banka
ASCA	<i>Accumulating Savings and Credit Associations</i>
ASA	<i>Association for Social Advancement</i>
BDP	Bruto domači proizvod
BDT	Bangladeška Taka
BRAC	<i>Bangladesh Rural Advancement Committee</i>
CRECER	<i>Credit with Education Program in Bolivia</i>
EUR	Evro
FAO	<i>UN Food and Agriculture Organization</i> – Organizacija ZN za hrano in kmetijstvo
FINCA	<i>Foundation for International Community Assistance</i>
GS	Generalna skupščina Združenih narodov
IBRD	<i>International Bank for Reconstruction and Development</i> – Mednarodna banka za obnovo in razvoj
IDA	<i>International Development Association</i> – Mednarodno združenje za razvoj
IFC	<i>International Finance Corporation</i> – Mednarodna finančna korporacija
MIX	Microfinance Information Exchange
MO	Mednarodne organizacije
MRC	Milenijski razvojni cilji
NVO	Nevladne organizacije
OZN	Organizacija Združenih narodov
ROSCA	Rotating Savings and Credit Association
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> – Razvojni program Združenih narodov
USAID	<i>U.S. Agency for International Development</i> – Ameriška agencija za mednarodni razvoj
USD	Ameriški dolar
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

Kljub temu, da so države v razvoju v novem tisočletju naredile že velik korak na poti, da dosežejo prvi milenijski razvojni cilj¹ (MRC), tj. izkoreniniti skrajno revščino² in lakoto, saj je bila leta 2010, glede na leto 1990, skrajna revščina v državah v razvoju več kot prepolovljena, revščina in boj za njeno izkoreninjenje še vedno ostajata eden največjih izzivov modernega časa.

Leta 2010 je bilo skrajno revnih 20,6 odstotka Zemljanov, kar je pomenilo približno 1,25 milijarde ljudi, leta 1991 pa je bilo skrajno revnih 43,1 odstotka Zemljanov, kar je pomenilo približno 1,91 milijarde ljudi. A bo kljub tem pozitivnim trendom leta 2015, z manj kot 1,25 Ameriškega dolarja (USD)³ dnevno, še vedno morala životariti približno milijarda ljudi (World Bank 2013a).

Če k tej milijardi prištejemo še 2,4 milijarde zmerno revnih⁴ in če upoštevamo dejstvo, da revščina prinaša lakoto, podhranjenost, slabe zdravstvene in stanovanjske pogoje ter s tem povezane prezgodnje smrti, poleg tega pa še nepismenost, nezmožnost šolanja ter veliko večjo dovzetnost in ranljivost za šoke, kot so na primer svetovna gospodarska kriza, klimatske spremembe in naravne katastrofe, ugotovimo, zakaj je revščina tako velik izziv in zakaj se je z njo potrebno in vredno resno spopasti ter narediti vse, da bi se jo izkoreninilo.

Številne vlade, mednarodne organizacije (MO) in nevladne organizacije (NVO) so vložile že veliko napora, da bi dosegle dolgoročno zmanjšanje oziroma odpravo skrajne revščine. To delajo predvsem z oblikovanjem, sprejemanjem in implementiranjem različnih mednarodnih in nacionalnih strategij ter instrumentov in programov za zmanjševanje revščine, med

---

¹ OZN je milenijske razvojne cilje sprejela leta 2000 z Deklaracijo združenih narodov za novo tisočletje. Sprejetih je bilo 8 milenijskih razvojnih ciljev, ki naj bi bili doseženi do leta 2015. Prvi milenijski razvojni cilj je izkoreniniti skrajno revščino in lakoto. Drugi je doseči univerzalno osnovnošolsko izobrazbo. Tretji je zagotoviti enakost med spoloma in opolnomočiti ženske. Četrty milenijski razvojni cilj je zmanjšati smrtnost otrok. Peti je izboljšati zdravje mater. Šesti je boriti se proti virusu HIV/AIDS-u, malariji in drugim boleznim. Sedmi je zagotoviti okoljsko trajnost. Zadnji, osmi milenijski razvojni cilj pa je vzpostaviti globalno partnerstvo za razvoj. (Milenijski razvojni cilji 2013).

² Skrajna revščina je po definiciji Svetovne banke revščina, kjer morajo revni preživeti z 1,25 USD dnevno (World Bank 2013a). Robinsonova skrajno revne opisuje kot tiste revne, ki živijo z manj kot 1,24 USD dnevno in se vsak dan znova borijo za preživetje (Robinson 2001, 10).

³ 1 EUR je približno 1,35 USD (Coinmill 2013b).

⁴ Zmerno revni so po definiciji Svetovne banke tisti, ki morajo preživeti z 2 USD dnevno. Leta 1990 je bilo zmerno revnih 2,6 milijarde ljudi, leta 2010 pa 2,4 milijarde ljudi (World Bank 2013a). Robinsonova za zmerno revne oziroma za ekonomsko aktivne revne smarta tiste revne, ki imajo neko obliko (samo)zaposlitve in niso podvrženi resni podhranjenosti ter vsakodnevemu boju za golo preživetje (Robinson 2001, 10).

katerimi pomembno vlogo zavzema tudi mikrofinanciranje. Dokazano je⁵, da so programi mikrofinanciranja zmožni doseči tiste najrevnejše, ki denar v obliki mikrokreditov najbolj potrebujejo, to pa so predvsem revne ženske. Prav tako je dokazano, da programi mikrofinanciranja zvišajo dohodek, potrošnjo in vrednost gospodinjstev, vključenih v te programe ter s tem tlakujejo pot, po kateri se lahko izvijejo iz primeža revščine.

Dostop do dovoljšnje količine denarja je eden ključnih predpogojev sodobnega ekonomskega razvoja. Žal pa velika večina revnih iz držav v razvoju bankam v zameno za kredit ne more ponuditi poroštva in zato nima dostopa do prepotrebnih finančnih virov⁶, kar jim onemogoča izpolnitev podjetniških ambicij in začetek dejavnosti, ki bi jim prinašale dohodek in posledično boljše življenje. Revščina se tako samoizpolnjuje, zaradi česar so revni ujeti v začarani krog revščine. Zato so se prisiljeni posluževati finančnih virov s strani neformalnih posojevalcev denarja, ki praviloma zaračunavajo oderuške obresti in zato začarani krog le še bolj sklenejo. Revni so tako obsojeni zgolj na goli boj za preživetje in na životarjenje na gospodarskem robu.

Da bi začarani krog revščine prekinile, so se mikrofinančne institucije v svojem delovanju zavezale k temu, da pod ugodnimi pogoji nudijo finančne storitve revnim in jim s tem omogočijo, da se s samozaposlitvenimi aktivnostmi sami izvijejo iz primeža revščine.

V diplomski nalogi bom preverjal tri hipoteze, in sicer da:

- klasične banke revne, kljub temu, da so prav oni najbolj potrebni financiranja, obravnavajo kot kreditno neprimerne, jim ne omogočajo financiranja in nosijo del odgovornosti za to, da revni ostajajo ujeti v začarani krog revščine;
- je mikrofinanciranje pomembno orodje v boju z revščino, ki pomembno prispeva k človeškemu in ekonomskemu napredku revnih v državah v razvoju;
- ima mikrofinanciranje poleg vpliva na zmanjševanje revščine tudi ostale, spremljajoče učinke, kot so opolnomočenje žensk, zmanjševanje rodnosti, boljša zdravstvena oskrba in boljše možnosti šolanja.

Raziskovalne metode, ki jih bom uporabil za preverjanje hipotez, so analiza in interpretacija primarnih virov, analiza sekundarnih virov ter primerjalno raziskovanje. Z analizo primarnih virov oziroma ene od resolucij Generalne skupščine (GS) Združenih narodov (ZN), bom

---

⁵ Glej Khandker 1998, 148 in Robinson 2001, 9.

⁶ Glej Morduch in Armendariz 2010, 40–41.

osvetlil pomen mikrofinanciranja pri financiranju revnih in pri odpravljanju svetovne revščine, z uporabo sekundarnih virov pa bom osvetlil zgodovinski razvoj mikrofinanciranja, teoretski okvir, pomen banke Grameen, ki velja za začetnico mikrofinanciranja in sam pojem mikrofinanciranja ter mikrofinančnih storitev. Raznovrstne pozitivne učinke mikrofinanciranja bom preveril z dvema, na področju preučevanja mikrofinanciranja najbolj odmevnima raziskavama, ki se osredotočata na učinke mikrofinanciranja v Bangladešu.

Sprva bom opisal problem revščine in orisal razloge za to, da klasične banke revne vidijo kot kreditno neprimerne in jim zaradi tega ne omogočajo financiranja. S tem bom prikazal, da so revni, ob odsotnosti formalnega kreditnega sistema, prepuščeni na (ne)milost lokalnih neformalnih posojevalcev denarja in s tem ujeti v spiralo revščine. To ugotovitev bom uporabil za preverjanje prve hipoteze oziroma kot dokaz, da formalne finančne institucije nosijo del odgovornosti za to, da se revni tako težka izvijejo iz revščine.

Nalogo bom nadaljeval z opisom teoretskega okvira mikrofinanciranja, kjer bom opisal glavne značilnosti stare in nove paradigme v okviru teorije razvojne ekonomije. Stara paradigma, ki je bila neuspešna, je predvidevala razvojno pomoč za revne preko subvencioniranih kreditov, za »pravično« distribucijo katerih so skrbele same vlade držav v razvoju. Stara paradigma je torej zagovarjala pristop »od zgoraj navzdol«. Nova paradigma se je postavila nasproti stari paradigmi in zagovarja pristop »od spodaj navzgor«, za katerega je značilno, da kot glavni pogoj za razvojni uspeh revnih vidi soudeležbo in sodelovanje vseh, vpletenih v razvojne politike, še posebej samih prejemnikov razvojne pomoči. Kot del nove paradigme je opredeljeno tudi mikrofinanciranje.

V četrtem poglavju bom analiziral značilnosti in učinke mikrofinanciranja. Najprej se bom posvetil koreninam mikrofinanciranja, nato pa bom preko opisa značilnosti in praks banke Grameen, ki velja za pionirko sodobnega mikrofinanciranja ter opisa značilnosti samega mikrofinanciranja skušal ovrednotiti hipotezo, da je mikrofinanciranje pomembno in priznано orodje v boju zoper revščino ter da pravilno uporabljena sredstva mikrofinanciranja igrajo pomembno vlogo pri ekonomskem razvoju držav v razvoju.

V petem poglavju bom obravnaval še spremljajoče učinke mikrofinanciranja, ki dopolnjujejo njegovo osnovno dejavnost, tj. da revnim zagotavlja mikrokredite in ostale storitve mikrofinanciranja pod kar najbolj ugodnimi pogoji, z namenom izkoreniniti revščino. Poglavitni spremljajoči učinek mikrofinanciranja je gotovo opolnomočenje žensk, ostali pomembnejši pa so še učinek na rodnost, na šolanje in prehranjenost otrok, na spremembno

zaposlitvene strukture med udeleženci programov mikrofinanciranja in na neformalni trg posojanja denarja. Peto poglavje bo posvečeno tudi kritiki (pozitivnih) učinkov mikrofinanciranja. Z ugotovitvami iz petega poglavja bom potrdil ali ovrigel tretjo hipotezo.

V zadnjem poglavju se bom dotaknil še ene pomembne teme v okviru razprave o mikrofinanciranju, in sicer subvencioniranja in odvisnosti mikrofinančnih institucij od subvencij na eni strani ter vzdržnosti in neodvisnosti mikrofinančnih institucij na drugi strani.

2 REVŠČINA IN PROBLEM (NE)FINANCIRANJA REVNIH

V tem poglavju bom opredelil revščino, predvsem pa se bom posvetil razlogom, ki klasične banke vodijo k odločitvi, da revnim ne omogočajo financiranja. S tem želim prikazati, zakaj večina revnih še vedno ostaja brez vsakršnega formalnega dostopa do kreditov in opozoriti na premajhen prispevek klasičnih kreditnih institucij v boju proti revščini. Ugotovitve drugega poglavja bom uporabil za preverjanje prve hipoteze.

Po podatkih Svetovne banke je bilo leta 2010 skrajno revnih 1,22 milijarde Zemljanov. Skoraj $\frac{3}{4}$ skrajno revnih je živelo v južni Aziji (približno 507 milijonov) in v Podsaharski Afriki (približno 414 milijonov), še približno 251 milijonov pa v vzhodni Aziji in manj kot 50 milijonov v Latinski Ameriki in na Karibih. Največji napredek v boju s skrajno revščino je sicer naredila vzhodna Azija, saj je bilo leta 1981 tam revnih 77,2 odstotka ljudi, leta 2010 pa le še 12,5 odstotka ljudi. Daleč največ v boju s skrajno revščino je dosegla Kitajska, saj se je med leti 1981 in 2010 iz skrajne revščine uspelo izviti 680 milijonom Kitajcev. V južni Aziji se je med leti 1981 in 2010 raven skrajne revščine znižala iz 61,1 odstotka na 31 odstotkov, najslabše pa gre pri spopadanju s skrajno revščino Podsaharski Afriki, kjer se je med leti 1981 in 2010 raven skrajne revščine znižala zgolj za 3 odstotke, iz 51,5 odstotka na 48,5 odstotka (World Bank 2013a).

Khandker (1998, 1) trdi, da je revščina v državah v razvoju skupek nizke gospodarske rasti, nizke produktivnosti, visoke rasti prebivalstva in izjemno neenakomerne porazdelitve bogastva.

Trdimo lahko, da sta najbolj očitni posledici revščine zelo visoka brezposelnost in zelo nizka produktivnost revnih. Khandker (1998, 1) ugotavlja še, da kadar revščina izvira iz brezposelnosti, potrebujemo za njeno zmanjševanje pospešeno ustvarjanje novih delovnih mest, kadar pa iz nizke produktivnosti in posledično izjemno nizkih mezd, ki komaj zadostujejo za preživetje, pa vlaganje v izobraževanje in človeški kapital, da se poveča produktivnost ter s tem blaginja ljudi.

Nadalje Khandker (2001, 1) opredeli revščino kot manjko ene ali več spodnjih predpostavk:

- upravičenje do hrane in ostalih nujnih življenjskih potrebščin;
- možnost dostopa do ekonomske in socialne infrastrukture;

- dostop do kredita, do priložnosti za ustvarjanje dohodka in možnost stalne in stabilne potrošnje;
- enakost vseh tako pri dodelitvi javnih kot tudi zasebnih virov;
- dostop do mreže socialnega varstva, ki pomaga gospodinjstvom soočiti se z naravnimi nesrečami in z ostalimi nepredvidljivimi situacijami.

Sicer pa je eno od najpomembnejših vprašanj glede (ne)financiranja revnih vprašanje, zakaj se kapital že po sami ekonomski logiki avtomatično ne pretaka k revnim (Morduch in Armendariz 2010, 5). Teorija padajočih mejnih donosov kapitala⁷, ki predstavlja enega temeljnih principov klasične ekonomske teorije, namreč pravi, da podjetja z relativno malo kapitala, ker je ta zanje relativno redek in zato bolj vreden, dosegajo višje donose za svoje investicije, kot kapitalsko intenzivna podjetja, ki imajo kapitala v izobilju. Kapitalsko neintenzivna podjetja bi morala torej biti veliko bolj voljna bankam plačevati višje obresti, kot kapitalsko intenzivna podjetja, iz česar lahko sklepamo, da bodo imele banke velik ekonomski interes v posojanju denarja kapitalsko manj intenzivnim podjetjem. Denarni tok bi torej moral teči od kapitalsko intenzivnih entitet proti kapitalsko neintenzivnim (Morduch in Armendariz 2010, 6). V potrditev zgoraj opisane teze je Lucas (v Morduch in Armendariz 2010, 7) v eni svojih raziskav preučeval obseg pričakovanih razlik v donosih med različnimi državami in ugotovil, da so kreditorejmalci v Indiji za dostop do kapitala – ker je kapital tam toliko redkejši – pripravljeni plačati kar 58-krat toliko, kot kreditorejmalci v ZDA!

Zakaj torej v resničnem ekonomskem svetu velike korporacije, ki dosegajo zelo majhne mejne donose na kapital, toliko lažje pridejo do kreditov, kot samozaposleni prodajalci čaja ali vozniki rikš, ki imajo bistveno večje mejne donose na kapital in so za dostop do njega pripravljeni plačati tudi bistveno višje obresti?

Za to obstaja več pomembnih razlogov. Prvi razlog je tveganost naložb v državah v razvoju, saj investiranje v politično in socialno nestabilne države tretjega sveta⁸ predstavlja bistveno večje tveganje kot investiranje v stabilne države prvega sveta⁹ (Morduch in Armendariz 2010,

---

⁷ Zakon padajočih mejnih donosov kapitala pravi, da količina dodatne ali mejne koristi pada premo sorazmerno s potrošnjo dodatne enote kapitala. Mejna koristnost kapitala se torej zmanjšuje, ko narašča potrošnja kapitala. (Bradač 2013).

⁸ Termin tretji svet oziroma države tretjega sveta se je začel uporabljati v obdobju Hladne vojne in je označeval države, ki niso bile uradne zaveznice ne z Z ne z V blokom. Danes se ta termin in še posebej sopomenka države v razvoju, uporablja za manj razvite države Afrike, Azije in Latinske Amerike (Nations Online 2013).

7). To še posebej velja za velike globalne investitorje, ki nimajo ne časa ne volje in primernih orodij za učinkovito spremljanje naglo spreminjajočih se dejavnikov v državah v razvoju (Morduch in Armendariz 2010, 7).

Drugi razlog, ki ga kot najpomembnejšega za to, da revnim ne odobrijo kreditov, navajajo klasične banke, so nepopolne informacije bank o revnih posojilojemalcih in pa nezmožnost revnih, da zagotovijo fizično poroštvo za zavarovanje kredita. To jih, v očeh bank, avtomatično ožigosa kot kreditno nesposobne (Morduch in Armendariz 2010, 40–41). Problem nepopolnih informacij oziroma neugodnega izbora¹⁰ se pojavi, ko klasične banke ne morejo v zadostni meri pridobiti dovolj kvalitetnih informacij o varnosti oziroma tveganosti kreditnojemalcev ter stopnji tveganosti kreditiranja njihovih mikropodjetij. Banke zaradi tega ne morejo z gotovostjo razlikovati med tveganimi in zanesljivimi strankami (Morduch in Armendariz 2010, 41–42). Slednjim bi sicer banke zaračunale bistveno nižjo obrestno mero, tveganim pa primerno višjo, saj bi hotele zavarovati večje tveganje, ki ga tvegani kreditnojemalci predstavljajo. Tako pa, zaradi problema neugodnega izbora, banke vsem kreditnojemalcem zaračunajo višjo oziroma previsoko obrestno mero, kar (pre)pogosto odvrne ravno zaupanja vredne kreditnojemalce, ne pa tudi tveganih, ki tako ali tako ne morejo veliko izgubiti in lahko s kreditom samo pridobijo (Morduch in Armendariz 2010, 42–43). Dejstvo, da na trgu ostanejo le še tvegani kreditnojemalci, vodi do nadaljnjega dvigovanja obrestne mere s strani bank, da lahko pokrijejo visoke stroške, ki nastajajo v primerih neplačevanja obveznosti, kar vodi v spiralo (Morduch in Armendariz 2010, 47). Zato so klasične banke postavile pavšalno oceno, da so revni preprosto neprimerni za kreditiranje in jim s tem odtegnile vsakršno uradno financiranje.

Klasične banke se pri kreditiranju velikega števila revnih (mikro)kreditnojemalcev srečujejo tudi z visokimi transakcijskimi stroški¹¹, saj je obravnavanje velikega števila majhnih transakcij za banke zelo drago in zamudno (Khandker 1995, 2), zato se raje osredotočajo na manjše število večjih kreditnojemalcev. Visoki transakcijski stroški velikega števila

---

⁹ Pojem države prvega sveta, ki se je prav tako začel uporabljati v obdobju Hladne vojne, po koncu II. Svetovne vojne označuje razvite in bogate demokratične države zahodnega sveta, ki so bile povezane z ZDA, kot so na primer Kanada, Nemčija, Francija, Velika Britanija, Avstralija in Nova Zelandija (Nations Online 2013).

¹⁰ Pojem neugodnega izbora – angleško *adverse selection* – sta leta 1981 v strokovni literaturi prvič uporabila Stiglitz in Weiss (Morduch in Armendariz 2010, 41), v grobem pa pomeni, da posojilodajalci ne morejo dovolj dobro razločiti med zaupanja vrednimi in tveganimi posojilojemalci (Morduch in Armendariz 2010, 101).

¹¹ Pojem transakcijski stroški pomeni pripisane stroške organizacijskih aktivnosti (bank) v povezavi z bančnimi storitvami, namenjenimi strankam, kot so na primer stroški pridobivanja informacij, stroški koordinacije, stroški pogajanj ter stroški sklepanja in nadzora (kreditnih) pogodb (Microcredit and Microfinance Glossary 2013).

mikrokreditov so tako še eden od razlogov, da so revni izključeni iz kreditnega sistema klasičnih bank.

Revnim financiranje še dodatno oteži njihov neznamenit politični vpliv, saj nimajo praktično nikakršnih zmožnosti, da bi lahko informirali formalne kreditne trge in kreditne institucije o svoji kreditni vrednosti in svojih o kreditnih potrebah (Robinson 2001, 9).

Vsi naštetih dejavniki pri bankah zbujejo odpor do kreditiranja revnih ljudi, zato revščina trmasto vztraja in se kot spirala prenaša iz generacije v generacijo revnih.

Posledično so zaradi pomanjkanja dostopa do formalnih kreditov v državah v razvoju zelo dobro razviti neformalni kreditni trgi, ki revim zagotavljajo prepotrebna finančna sredstva, vendar neformalni posojevalci denarja za svoja posojila zaračunavajo zelo visoke oziroma že kar oderuške obresti, ki znašajo med 10 in 100 odstotki mesečno. Revnim tako visoke obresti seveda preprečujejo, da bi izposojeni denar vlagali v produktivne poslovne aktivnosti, s katerimi bi povečali svoje prihodke in si omogočali boljše življenje, saj so posojila prisiljeni uporabiti le za golo preživetje (Khandker 1995, 1). Mesečne obresti mikrofinančnih institucij sicer v primerjavi z obrestmi neformalnih posojevalcev znašajo skromnih 2–5 odstotkov, žal pa mikrofinančne institucije na mnogih območjih še niso prisotne in številnim revnim zato (še) ne morejo zagotavljati poceni kreditiranja (Robinson 2001, 17). Ko govorimo o neformalnih posojevalcih denarja, sicer ne moremo preko njihove pomembne vloge pri zagotavljanju finančnih virov revnim, ki brez njih dostopa do denarja sploh ne bi imeli, a jim morajo revni plačevati povsem nepotrebno visoke obresti.

Nezadostna oskrba revnih s finančnimi viri tako predstavlja veliko oviro pri večanju proizvodnih zmogljivosti revnih in posledičnem višanju življenjskega standarda v mnogih državah v razvoju. Zato je zagotavljanje primernih mikrokreditov, še posebej za revne na podeželju, ena bistvenih komponent blaženja revščine in vzpodbujanja ekonomskega razvoja v državah svetovnega Juga¹² (Khandker 1995, 1).

Poročilo o človekovem razvoju¹³ za leto 2000 ocenjuje, da kar 80 odstotkov ljudi iz držav v razvoju nima dostopa do formalnih finančnih storitev, kar pomeni, da se je leta 2001 kar 1,8

---

¹² Pojem države svetovnega Juga enačimo s pojmom države v razvoju in države tretjega sveta.

¹³ Poročilo o človekovem razvoju (angleško *Human Development Report*) je letna publikacija Programa Združenih narodov za razvoj (UNDP), katerega cilj je pospeševanje človeškega napredka (United Nations Development Programme 2012).

milijarde ljudi uvrstilo med potencialne (mikro)kreditorejmalce, ki niso imeli dostopa do (mikro)kreditov (Robinson 2001, 11). Njihova produktivnost in življenjska raven bi se gotovo znatno zvišali, če bi dostop do (mikro)finančnih in (mikro)varčevalnih storitev imeli (Robinson 2001, 13).

Poglavitno vprašanje, na katerega se bom v diplomu osredotočil, je, kako revnim, kljub temu, da kreditnim ustanovam ne zmorejo ponuditi poroštva za kredit, omogočiti dostop do dovoljšnje količine denarnih sredstev, s katerimi se bodo lahko izvili iz primeža revščine. Mohammad Yunus¹⁴ zagovarja stališče, da revni posedujejo dovolj veččin, da si sami omogočijo dostojno življenje, ki ravno zato, ker nimajo dostopa do kreditov, vse prevečkrat ostajajo neizkoriščene. Revščine po Yunusovem mnenju ne ustvarjajo revni sami, ker bi bili leni ali nesposobni, ampak jo ustvarjajo institucije in ekonomske politike, ki zanje nimajo nikakršnega posluha in so le v službi logike kapitala in dobička. Doda še, da če se želimo z revščino spopasti na način, da bo postopoma izginila iz našega vsakdana, moramo doseči spremembe znotraj institucij in ekonomskih politik ter ustvarjati takšne pogoje, ki bodo boljši in bolj prijazni do ekonomskega in socialnega razvoja malega človeka. Miloščina v obliki razvojne pomoči ali pomoči v hrani nikakor ni pravi odgovor, saj se preko nje revščina le samo-ohranja in ustvarja začarani krog odvisnosti ter posameznikom jemlje samo-iniciativo in možnost, da bi se sami iztrgali iz primeža revščine. Zato Yunus trdi, da je edini pravi odgovor za odpravo revščine, sprostitev energije in kreativnosti vsakega posameznega človeškega bitja, kar najbolje storimo tako, da revnim omogočimo dostop do poceni kreditov (Banka Grameen 2012a).

Kako torej prepričati komercialne banke, da bodo kreditirale revne, če pa jih imajo za kreditno nesposobne in posledično za kreditno neprimerne? Kot sem že zapisal, klasične banke po eni strani posedujejo potreben kapital, ki bi ga lahko dale na voljo, a jim po drugi strani primanjkuje ustreznih informacij o zaupanju vrednih kreditorejmalcih in stroškovno-učinkovitih načinih za doseganje izpolnjevanja kreditnih obveznosti s strani revnih, saj banke vidijo poroštvo kot edino pravo garancijo za izpolnitev teh obveznosti. Posojilojemalci in lokalni trgovci ter posojevalci denarja, ki živijo in delujejo znotraj revnih skupnosti, pa po drugi strani imajo na razpolago dovolj kvalitetne informacije o kreditorejmalcih in učinkovite mehanizme za uspešno izterjavo kreditnih obveznosti, a ne posedujejo dovolj finančnih virov, da bi zadostili celotnemu povpraševanju po denarju.

---

¹⁴ Mohammad Yunus je profesor ekonomije iz Bangladeša in ustanovitelj banke Grameen, začetnik mikrofinančnega gibanja ter prejemnik Nobelove nagrade za ekonomijo iz leta 2006 (Wikipedia 2013b).

Mnogi avtorji, med katerimi prednjači prav Yunus, zato kot najboljšo srednjo pot, ki bo revnim dolgoročno pomagala iz revščine, vidijo mikrofinanciranje, ki na eni strani skuša zaobseči dovolj finančnih virov, namenjenih revnim, da bi jih doseglo kar največ, na drugi strani pa skuša delovati po lokalnih pravilih in običajih, da bi se izognilo problemoma nezadostnih informacij in neugodnega izbora, s katerima se srečujejo klasične banke (Morduch in Armendariz 2010, 55) in ki jih odvrata od kreditiranja revnih.

3 TEORETIČNI OKVIR

V tretjem poglavju bom predstavil koncepta stare¹⁵ in nove¹⁶ paradigme v okviru teorije razvojne ekonomije. Stara paradigma, za katero so značilni subvencionirani krediti s strani vlad razvitih držav in mednarodnih finančnih institucij, se je izkazala za neučinkovito in se je postopoma začela umikati novi paradigmi, katere bistvo je vzdržno in neodvisno mikrofinanciranje.

Robinsonova (2001, 47) mikrofinanciranje uvršča v kontekst nove paradigme. Zgodovinsko se je termin mikrofinanciranje začel razvijati in uporabljati v sedemdesetih letih 20. stoletja, medtem ko je uporaba terminov razvojna ekonomija in razvojna pomoč na Zahodu postala širše uporabljana po koncu II. Svetovne vojne. Temu, da se je o pomenu razvojne pomoči sploh začelo razpravljati, je botrovalo predvsem vsesplošno pomanjkanje, ki je bilo posledica vojne in osamosvajanje nekdanjih kolonij, ki je bilo naporno in mnogokrat povezano tudi z oboroženimi konflikti, ki so lokalno prebivalstvo novonastalih držav vodili v lakoto, revščino in prezgodnjo smrt, s čimer se je bila mednarodna skupnost primorana resno spoprijeti. Posledično so se vlade zahodnih držav začele zanimati za mednarodne razvojne teme in jih tudi implementirati v svoje zunanje politike.

Da bi pomagale izboljšati socialni in ekonomski položaj v svojih nekdanjih kolonijah, so zahodne vlade ustanovile nacionalne in mednarodne agencije, ki bi v državah v razvoju skrbele za uspešno in pravilno distribucijo subvencij, ki bi jim jih namenile za pomoč.

Takšne politike Elahi in Rahman (2006, 476) označita kot pristop »od zgoraj navzdol«¹⁷, saj so bile za to, da bi sredstva prišla v roke pomoči potrebnim, odgovorne vlade držav v razvoju. Nacionalne in mednarodne razvojne agencije so igrale le vlogo posrednika in distributerja pomoči, niso pa izvajale kontrole nad njenim dejanskim dodeljevanjem. Pristop »od zgoraj

---

¹⁵ V grobem stara paradigma zagovarja subvencionirane kredite s strani donatorjev, s katerimi razpolagajo vlade držav prejemnic subvencij, krog prejemnikov subvencioniranih kreditov pa je precej ozek (Robinson 2001, 46). Koncept stare paradigme podrobneje utemeljim v nadaljevanju diplome.

¹⁶ V grobem nova paradigma zagovarja mikrofinanciranje preko komercialnih mikrofinančnih institucij, ki so samozadostne, in ki lahko dosežejo zelo širok krog potencialnih prejemnikov mikrokreditov. Samozadostne mikrofinančne institucije zagotavljajo denar za mikrokredite preko hranilnih vlog svojih strank, preko obresti, ki jih zaračunavajo za mikrokredite in preko dostopa do komercialnih finančnih trgov (Robinson 2001, 47). Koncept nove paradigme podrobneje utemeljim v nadaljevanju diplome.

¹⁷ Angleško *top-down approach*.

navzdol«, ki ga Robinsonova (2001, 46) uvršča v kontekst stare paradigme, je bil zaradi številnih razlogov neuspešen in neučinkovit¹⁸.

Elahi in Rahman (2006, 476) nadaljujeta, da je postopoma v ospredje stopil pristop »od spodaj navzgor«¹⁹, katerega del je tudi mikrofinanciranje. Pristop »od spodaj navzgor« kot bistveni dimenziji razvoja in uspeha razume soudeležbo in sodelovanje vseh, vpletenih v razvojne politike, še posebej samih prejemnikov razvojne pomoči. Idejo o pristopu »od spodaj navzgor« in o njegovi uporabnosti je na zemljevid razvojnega diskurza leta 1973 vrisal Robert MacNamara²⁰, ki je v nagovoru Svetu guvernerjev Svetovne banke dejal, da *»nikakršen visokoteč program razvojne pomoči ne bo pomagal malim kmetom, če ga bodo načrtovali ljudje, ki nimajo nikakršnega znanja o problemih kmetov in izvajali tisti, ki imajo zelo malo zanimanja za njihovo prihodnost«*. (Elahi in Rahman 2006, 476, lasten prevod). Trdimo lahko, da je s pojavom in razvojem mikrofinanciranja pristop »od spodaj navzgor« postal dominanten pristop ekonomskih politik mednarodnih razvojnih agencij, pomembnejšo vlogo pri upravljanju in dodeljevanju mednarodne pomoči, namenjene zmanjševanju revščine, pa so pridobile tudi NVO.

3.1 Stara paradigma – subvencionirani krediti s strani vlad razvitih držav in mednarodnih finančnih institucij

Robinsonova (2001, 71) in Sonnejeva (2010, 6) navajata, da se stara paradigma v teoriji razvojne ekonomije naslanja na teorijo financ, ki jih uravnava oziroma pogojuje ponudba²¹. Ta teorija, na katero sta močno vplivala II. Svetovna vojna in proces dekolonizacije, je zagovarjala vpeljavo subvencioniranih kreditnih programov, ki bi jih zagotovile vlade zahodnih držav in mednarodne finančne institucije (USAID, Svetovna banka, Medameriška razvojna banka), implementirale in pravično razdeljevale pa naj bi jih vlade držav v razvoju (Sonne 2010, 6).

---

¹⁸ Robinsonova (2001, 139) za neuspešnost in neučinkovitost pristopa »od zgoraj navzdol« navaja tri pglavitne razloge: prvi razlog je bil, da so večino subvencioniranih kreditov pobrale kar same lokalne elite. Drugi razlog je bil, da je bila sama količina (mikro)posojil, namenjena revnim, že sicer zelo omejena. Tretji razlog pa je bil, da so subvencionirani krediti zelo slabo vplivali tako na varčevanje prejemnikov le-teh kot tudi na finančno vzdržnost posojilnih institucij.

¹⁹ Angleško *bottom-up approach*.

²⁰ Sekretar za obrambo v administracijah ameriških predsednikov Kennedyja in Johnsona v letih 1961–68 in predsednik Svetovne banke v letih 1968–81 (Wikipedia 2012a).

²¹ Angleško *supply-leading finance theory* (Robinson 2001, 71 in Sonne, 2010, 6).

Med glavnimi zagovorniki teorije financ, ki jih uravnava oziroma pogojuje ponudba, so bili povojni ekonomisti Lewis, Higgins in Leibenstein (Sonne 2010, 6). Glavno vodilo te teorije je bilo, da se (subvencionirana) kreditna sredstva zagotavlja vnaprej, torej brez sprva izražene potrebe po kreditih s strani potencialnih kreditojemalcev (Robinson 2001, 138).

Teorija financ, ki jih uravnava oziroma pogojuje ponudba, združuje tri principe povojnega obdobja, in sicer:

- da so vlade novonastalih držav odgovorne za ekonomski razvoj svojih držav;
- da je za ekonomsko rast novonastalih držav ključnega pomena čim hitrejša in čim širša vpeljava kmetijskih tehnologij, ki bodo zagotavljale kar se da dobre letine;
- da si velika večina tamkajšnjih kmetov ne bo mogla privoščiti stroškov za kredit, ki bi omogočil vpeljavo teh novih tehnologij (Robinson 2001, 138).

Za doseg te principov so zahodne države predvidele uvedbo obsežnih programov, v okviru katerih bi kmetom nudili subvencionirane kredite po obrestnih merah, ki bi bile nižje kot tiste na trgu. S temi subvencioniranimi krediti bi novonastale države dosegle poglobljeni cilj povečane proizvodnje hrane (Robinson 2001, 138). Principe stare paradigme bi torej, bolj kot željo po opolnomočenju revnih, lahko razumeli kot blaženje revščine, pa tudi to je bila le postranska stvar, saj je bil najbolj pomemben cilj sistema subvencioniranih kreditov ekonomski napredek samih držav v razvoju, ne pa boj z revščino.

Kot sem že zapisal, so si vlade novonastalih držav za najvišjo prioriteto postavile ekonomski razvoj in močno povečano proizvodnjo hrane, saj so stremele po prehranski samozadostnosti in po ekonomskem napredku (Robinson 2001, 71). Glavno oviro za doseg te ciljev je predstavljalo pomanjkanje finančnih sredstev večine prebivalstva teh držav, zato so odgovornost prevzele velike državne kmetijske banke, ki so kmetom zagotovile subvencionirane kredite²² za izboljšanje namakalnih sistemov, bolj razširjeno uporabo gnojil in vpeljavo novih kmetijskih tehnologij ter bolj rodni vrst poljščin. Vse to naj bi prispevalo k večji produktivnosti kmetijskega sektorja, povečalo potrebo po kmetijskih delavcih in s tem tudi plače v kmetijstvu ter izboljšalo življenjski standard revnih kmetov (Morduch in Armendariz 2010, 9).

Rezultat implementacije stare paradigme so bila desetletja resnično obsežnih in finančno izdatno podprtih subvencioniranih kreditnih programov, a žal se je ta sistem zaradi množice

---

²² Sredstva zanje so, kot sem že omenil, zagotovile vlade Z držav ter z njimi povezane mednarodne institucije.

različnih vzrokov izjalovil (Robinson 2001, 127). Sam koncept se je na papirju sicer dobro bral, a je žal trčil ob politično in družbeno realnost novonastalih držav, katerih elite niso bile pripravljene reševati težav svojih revnih sodržavljanov. Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let 20. stoletja so subvencionirani kreditni programi postali tarča mnogih kritik (Robinson 2001, 127).

Robinsonova (2001, 142) ter Morduch in Armendarizova (2010, 9) za neuspeh stare paradigme in z njo povezanih subvencioniranih kreditnih programov navajajo več ključnih razlogov in pri tem povzemajo dognanja avtorjev, kot so J. D. Von Pischke, Dale W. Adams, F. J. A. Bouman, Gordon Donald, Claudio Gonzalez-Vega, Robert C. Vogel in David H. Penny, ki so dokazovali, da so bili subvencionirani kreditni programi tako neuspešni kot tudi neučinkoviti in nepravični (Robinson 2001, 142).

Prvi razlog je bil, da subvencionirani kreditni programi velikega obsega zaradi lastnih omejitev in rigidnosti sploh niso dosegli revnih iz podeželja, katerim so bili v prvi vrsti namenjeni. Eden od razlogov za to je »železni zakon omejitev obrestnih mer«, ki ga je leta 1976 opredelil Gonzales-Vega²³ in govori o tem, da sistem subvencioniranih kreditov, v povezavi s specifičnim obnašanjem kreditorejmalcev in visokimi stroški, ki nastajajo ob zelo razpršenem povpraševanju po majhnih kreditih, nujno vodi do prelivanja kreditov od množice mikro-povpraševalcev k majhnemu številu makro-povpraševalcev (Robinson 2001, 142). Poleg tega je šlo pri subvencioniranih kreditnih programih mnogokrat tudi za zlorabo v politične namene, saj so se krediti dodeljevali glede na politično moč in lojalnost, ne pa glede na njihov dejanski namen, tj. pomagati revnim (Morduch in Armendariz 2010, 9).

Drugi razlog je bil zelo visok odstotek neizpolnjevanja kreditnih obveznosti s strani kreditorejmalcev, ki so bili vključeni v programe subvencioniranih kreditov. Vzroka za to sta bila, da so bili po eni strani kreditorejmalci vplivni posamezniki blizu vladajočim elitam, ki so kredite dobili kot nagrado za pripadnost pravi politični opciji, jih vzeli kot politično upravičene in opravičljive ter jih kot take seveda niso odplačevali, in po drugi strani, da državne institucije niso posvečale nikakršne pozornosti temu, da bi te kreditorejmalce za neizpolnjevanje obveznosti kakorkoli sankcionirale (Robinson 2001, 143–144). Braverman in Guasch (v Morduch in Armendariz 2010, 11) sta na primer ugotovila, da so neizpolnjene kreditne obveznosti s strani vlad oziroma ljudi blizu vladam v Afriki, na Bližnjem vzhodu, v

---

²³Claudio Gonzales-Vega - *Iron Law of Interest Rate Restrictions* (Robinson 2001, 142).

Latinski Ameriki ter v Južni in Jugovzhodni Aziji, znašale med 40 in 95 odstotkov, kar je seveda nujno vodilo v propad sistema subvencioniranih kreditov.

Značilnost subvencioniranih kreditnih programov je bila tudi, da so si vladajoče elite z njihovim preusmerjanjem k lokalnim veljakom kupovale njihovo politično podporo in tudi podporo volivcev, s čimer so si elite utrjevale svoj položaj (Robinson 2001, 145). Ko pa so krediti, sicer namenjeni povsem drugačni rabi, enkrat ponujeni za kupovanje politične podpore in pripadnosti, je njihovo namembnost zelo težko spremeniti. Tako so subvencionirani krediti v državah v razvoju (pre)pogosto postali orodje v rokah lokalnih političnih veljakov, ki so zelo hitro prepoznali prednosti obrestnih mer subvencioniranih kreditov, saj so bile te precej nižje od tržnih obrestnih mer za komercialne kredite. Lokalne elite v številnih državah v razvoju tako v Južni Ameriki kot v Afriki in Aziji so kredite uporabljale za potrebe lastnih podjetij in za lastne potrebe ter za nadaljnje posojanje po komercialnih obrestnih merah (Robinson 2001, 145).

Četrti razlog za neuspeh subvencioniranih kreditov so bili nesorazmerno visoki transakcijski stroški, ki so prizadeli kreditojemalce in so bili posledica velike razpršenosti kreditov, zapletenih in rigidnih postopkov njihovega odobravanja, visokih stroškov distribucije kreditov, visokih oportunitetnih stroškov²⁴ ponavljajočega se obiskovanja oddaljenih kreditnih institucij in skorumpiranosti ter podkupljivosti bančnega osebja (Robinson 2001, 146). Za posameznega kreditojemalca je korupcija sicer le še eden od množice transakcijskih stroškov, a pogosto (pre)visok, saj je potrebno podkupiti celo verigo odločevalcev, ker je bila za odobritev subvencioniranih kreditov potrebna obsežna dokumentacija, ki jo je bilo mogoče pridobiti le prek številnih nivojev birokracije. Robinsonova (2001, 146) še poudari, da je pojav korupcije pri komercialnih mikrofinančnih institucijah mnogo manjši, saj mikrofinančne institucije razpolagajo z mnogo boljšimi informacijami o zaupanja vrednih kreditojemalcih, prav tako pa so postopki pridobitve mikrokredita precej bolj enostavni. Znotraj mikrofinančnih institucij tudi ne obstaja veliko nivojev odločanja, kar v veliki meri zmanjša korupcijsko tveganje.

Kot zadnji razlog za neuspeh sistema subvencioniranih kreditov Morduch in Armendarizova (2010, 11) omenita dejstvo, da so banke, ki so dajale subvencionirane kredite, iz kreditnega trga skoraj povsem izrinile neformalne posojevalce, na katere so se revni prej sicer lahko

---

²⁴ Oportunitetni stroški so po definiciji stroški opuščene priložnosti oziroma ovrednotenje druge najboljše alternative, ki je nismo izbrali. Predstavljajo donos, ki ga ne bomo uspeli realizirati, ker nismo izbrali variante, ki ga prinaša oziroma vrednost dobrine ali storitve, ki smo se ji odrekli (Bradač 2013).

zanesli, kljub temu, da so denar posojali z oderuskimi obrestmi. Tako so revni na koncu ostali brez formalnih in celo neformalnih finančnih virov.

Pomembno je še dodati, da tržne obrestne mere predstavljajo dober selekcijski mehanizem, saj so višje tržne obresti običajno pripravljene plačevati le tisti, ki imajo ustrezne in dobro preišljene projekte ter so z njimi lahko uspešni. Subvencionirani krediti so ta mehanizem zaradi vseprisotne korupcije podrl (Morduch in Armendariz 2010, 11). Robinsonova (2001, 128) celo trdi, da so subvencionirani kreditni programi prav zaradi prenizkih obrestnih mer, ki ne omogočajo dobičkonosnosti in povračila stroškov za kreditodajalce, zelo omejili obseg finančnih storitev, ki so bile na voljo revnim, kar naj bi desetletja onemogočalo razvoj mikrofinanciranja velikega obsega.

Ker so bili krediti subvencionirani s strani države, kar je pomenilo stalen dotok relativno poceni denarja, bankirji niso bili zainteresirani svojim komitentom ponuditi varčevalnih storitev po ugodnih pogojih, zato revna gospodinjstva sploh niso varčevala (Morduch in Armendariz 2010, 11). Poleg tega je revne odvrčalo od varčevanja tudi dejstvo, da so bile obrestne mere za odplačevanje subvencioniranih kreditov in obrestne mere na varčevalne vloge skoraj identične, zato so ljudje seveda raje najemali kredite kot varčevali (Robinson 2001, 86). Pomanjkanje sredstev iz naslova varčevanja je tako onemogočalo vzdržnost in samozadostnost finančnih institucij, ki bi lahko pomagale revnim, da se izvijejo iz primeža revščine (Robinson 2001, 86).

Nadalje Robinsonova (2001, 86) pojasni, da so zagovorniki stare paradigme o revnih zgradili mnoge – po mnenju zagovornikov mikrofinanciranja – neresnične predpostavke. Tako so predpostavljali, da si revni zaradi objektivnih omejitev sploh niso sposobni privoščiti komercialnega kredita, kaj šele, da bi ga bili sposobni odplačevati. Iz tega sledi, da so revni povsem neprimerni za to, da bi bili upravičeni do komercialnih kreditov. Tista posojila za revne, ki obstajajo – subvencionirani krediti – morajo biti usmerjena v specifične aktivnosti, kot je pridelovanje hrane, posojilojemalci pa morajo biti pod strogim nadzorom, da se zagotovi, da bodo posojila ustrezno uporabljena zgolj za aktivnosti, za katere so bila namenjena (Robinson 2001, 86).

Ob tem so zagovorniki stare paradigme menili, da si revni tudi ne morejo privoščiti varčevanja, tisti, ki pa že varčujejo, imajo raje nefinančne oblike varčevanja. Revni naj prav tako ne bi zaupali uradnim varčevalnim institucijam in bankam, zato naj varčevanje za revne ne bi imelo nikakršnega smisla (Robinson 2001, 86).

S stališča snovalcev stare paradigme lahko zaključimo, da bodo krediti za revne v resnici precej neuporabni, če pred tem ne bodo deležni izobraževanja iz poslovanja in financ, ki jim bo dalo potrebno znanje o pravilni uporabi kredita. Revni bodo poleg tega potrebovali še dodatne tečaje iz opismenjevanja, zdravstvene nege in obrtne usposobljenosti (Robinson 2001, 86). Dodatno izobraževanje revnim seveda predpisuje in zagotavlja vlada, kar zanjo pomeni visoke stroške, ki bi jih lahko prelili v kredite, pogosto pa imajo takšna izobraževanja neznatni pomen za revne posojilojemalce.

3.2 Nova paradigma – vzdržno in neodvisno komercialno mikrofinanciranje

Ker so se ideje stare paradigme izkazale kot neuspešne in neučinkovite, so se v osemdesetih letih prejšnjega stoletja v teoriji razvojne ekonomije pojavili novi pristopi, ki jih s skupnim imenovalcem lahko označimo kot novo paradigmo. Nova paradigma je gradila na širšem pojmovanju financiranja revnih, kjer bi bili v kreditiranje vključeni tudi revni, ki niso kmetje, prav tako pa bi se poudarek dal zagotavljanju varčevalnih storitev in ne le zagotavljanju kreditov (Sonne 2010, 8). Za razliko od stare paradigme kreditno politiko pogojuje oziroma usmerja povpraševanje²⁵ (Sonne 2010, 8).

Zagovorniki nove paradigme, kot sta Von Pishcke in Adams²⁶, so dognanja in predpostavke stare paradigme zavrnil, saj nova paradigma gradi na prepričanju, da je – upoštevajoč makroekonomske, politične, pravne, zakonske in demografske pogoje – mogoče razvijati komercialne kreditne institucije, ki bodo uspešno igrale vlogo finančnega posrednika pri zagotavljanju profitabilnih, trajnostnih, nesubvencioniranih in široko dostopnih (mikrofinančnih) storitev za ekonomsko aktivne revne (Robinson 2001, 73), ne pa se naslanjati le na subvencionirane kreditne programe, ki jih – očitno neuspešno – vodijo vlade.

Kot bistvene za odpravljanje revščine zagovorniki nove paradigme vidijo finančno vzdržne in samostojne mikrofinančne institucije, ki revnim nudijo kar najširši nabor različnih storitev mikrofinanciranja.

Kakšne novosti so prinesla njena dognanja, ki so se najbolj jasno uporabila skozi mikrofinanciranje, najbolje povzame Morduch (1999, 1571), ki ugotavlja, da imajo ti novi

---

²⁵ Angleško *demand-led finance theory* (Sonne 2010, 9).

²⁶ Glej Sonne 2010, 8.

programi mikrofinanciranja več kot 95-odstotno izpolnjene kreditne obveznosti, so zmožni doseči revne posameznike, še posebej revne ženske, ki so jih programi subvencioniranih kreditov pogosto spregledali, prav tako pa so se ti programi uspeli izogniti preveliki vlogi vlad pri razdeljevanju sredstev, saj se bolj osredotočajo na spodbujanje (mikro)podjetnosti različnih posameznikov iz zelo različnih profilov, ne pa zgolj na »razdeljevanju pomoči«.

Nova paradigma je glede revnih in glede odpravljanja revščine zgradila predpostavke, ki so povsem nasprotne predpostavkam, na katerih gradi stara paradigma. Prva predpostavka je, da imajo revni močno potrebujejo denar in kredite, ne glede na to, da jih mikrofinančne institucije nudijo po tržnih in ne po subvencioniranih obrestnih merah. Ekonomsko aktivni revni so sami sposobni odplačevati kredite po komercialnih obrestnih merah, ob predpostavki, da so pogoji kreditiranja primerni in imajo kreditorejmalci dober razlog za to, da vstopijo v kreditno razmerje z mikrofinančno institucijo (Robinson 2001, 84).

Druga predpostavka je, da morajo biti obresti za kredite tolikšne, da mikrofinančnim institucijam omogočajo pokritje vseh stroškov in prinesejo tudi nekaj dobička, s katerim bodo lahko širile svojo kreditno dejavnost. Poudarek je na kratkoročnih kreditih, s preprostimi postopki za odobravanje ter z vgrajenimi raznimi vzpodbudami za njihovo uspešno vračanje (Robinson 2001, 84).

Prav tako nova paradigma predpostavlja, da imajo revni veliko potrebo po prostovoljnem varčevanju v okviru varčevalnih institucij. Nikakršne nuje ni, da bi revne učili, kako pravilno varčevati, saj že varčujejo v drugih oblikah, zato jim varčevanje ni tuje. Varčevalne institucije so tiste, ki se morajo izobraziti o tem, v kakšni obliki in za katere namene revni varčujejo ter zanje ustvariti primerne varčevalne instrumente, ki jim omogočajo relativno visoke obresti, varnost, udobnost, likvidnost in zaupnost (Robinson 2001, 84). Zrela in vzdržna mikrofinančna institucija bo imela več varčevalnih kot kreditnih računov.

V okviru nove paradigme je naslovljena tudi vzdržnost in samozadostnost mikrofinančnih institucij, saj je stališče njenih zagovornikov, da potrebe po institucionalnem mikrofinanciranju lahko uspešno zadovoljijo le finančno vzdržne in samozadostne mikrofinančne institucije, ker donatorskih in vladnih oziroma medvladnih sredstev preprosto ni dovolj, da bi zadostila naraščajočemu globalnemu povpraševanju po storitvah mikrofinanciranja (Robinson 2001, 84), prav tako pa donacije in subvencije s seboj vedno prinesejo takšne in drugačne pritiske s strani donatorjev. Finančna vzdržnost mikrofinančnih institucij naj tudi ne bi povzročala nikakršnih dodatnih stroškov donatorjem in vladam, a za

dobro delovanje zahteva strokovno in učinkovito makroekonomsko, pravno, politično in upravno okolje v državah (Robinson 2001, 84). Vlade in donatorji si zato morajo prizadevati ustvariti opolnomočujoče okolje za širitev informacij in znanj o dobrih praksah mikrofinanciranja, ne pa za subvencioniranje kreditnih fondov določenih »izbranih« mikrofinančnih institucij, saj to na dolgi rok prinaša finančno odvisne institucije (Robinson 2001, 87). Tega si, če je cilj doseči vzdržnost in neodvisnost mikrofinančnih institucij in s tem transparentno poslovno okolje, seveda ne bi smeli želeli.

V tem poglavju sem prikazal, da so pristopi odpravljanja revščine »od zgoraj navzdol«, za katere je značilna visoka stopnja vladnih intervencij, preveč birokratski in premalo narejeni po meri uporabnikov teh programov, da bi bili učinkoviti. Metaforično bi lahko dejali, da so takšni programi dali revnim na voljo »traktor brez navodil za uporabo in brez goriva«, kar pomeni, da se na tak način ne bo mogoče učinkovito spopasti z revščino. Pristopi »od spodaj navzdol« oziroma mikrofinanciranje so programe odpravljanja revščine veliko bolj prilagodili dejanskim potrebam in podjetniškim zmožnostim ter idejam revnih, zato naj bi bili njihovi učinki na odpravo revščine trajnejši. Na kakšen način mikrofinančne institucije to skušajo doseči, bom prikazal v četrtem poglavju.

4 MIKROFINANCIRANJE IN MIKROKREDITI

Četrto poglavje bo s pregledom korenin in nastanka mikrofinanciranja, delovanja banke Grameen – pionirke sodobnega mikrofinanciranja – s pregledom načina mikrofinanciranja in delovanja mikrofinančnih institucij, njihovih alternativ v zvezi s financiranjem revnih ter načina, kako naslavlja revščino in boj zoper njo, skušalo dati odgovore na drugo hipotezo.

Morduch in Armendarizova (20120, 9) kot glavni cilj mikrofinanciranja navajata odpravljanje revščine z zmanjševanjem transakcijskih stroškov mikro kreditov, z odobravanjem mikro kreditov brez zahteve po poroštvu ter z zagotavljanjem dostopa do boljših informacij, kot jih imajo na voljo klasične banke. Mikrofinanciranje je po njunem mnenju torej vmesni člen, oziroma optimalna kombinacija finančnih virov klasičnih bank in informacijskih ter stroškovnih prednosti neformalnih posojevalcev denarja (Morduch in Armendariz 2010, 9).

4.1 Korenine mikrofinanciranja

Korenine mikrofinanciranja najdemo v sistemu kreditnih zadrug, katerih začetki segajo v petdeseta leta 19. stoletja. »Oče« gibanja kreditnih zadrug je bil Nemeec Friedrich Raiffeisen, v tistem času župan neke nemške vasi. Njegov cilj je bil na nemškem podeželju tudi revnim kmetom zagotoviti finančne storitve, do katerih zaradi svoje revščine in posledično domnevne nezmožnosti izpolnjevanja obveznosti niso bili upravičeni. Ta cilj je Raiffeisen dosegel z ustanovitvijo vaških kreditnih zadrug, v okviru katerih so vse kmetije prispevale v skupni sklad, zbrana sredstva pa so si nato izposodili tisti, ki so jih najbolj potrebovali. Povprečna doba odplačevanja takšnih posojil je bila 10 let (Morduch in Armendariz 2010, 80).

Leta 1910 je bilo v Nemčiji že prek 15.000 kreditnih zadrug, v katere je bilo včlanjenih 2,5 milijona ljudi, predstavljale pa so kar 9 odstotkov nemškega bančnega trga (Guinanne v Morduch in Armendariz 2010, 80). Do konca stoletja so se kreditne zadruge razširile še na Irsko, v Francijo²⁷, na Japonsko, v Italijo in kasneje tudi v Kanado, ZDA, na Tajvan, v Korejo ter dele Latinske Amerike. Prav tako so se kreditne zadruge razširile v Veliko Britanijo, od tam pa v Indijo in Bengalijo²⁸ (Morduch in Armendariz 2010, 80–81).

---

²⁷ Začetnik gibanja kreditnih kooperativ v Franciji je bil Louis Milcent, ki je leta 1885 ustanovil zadružno banko, katera se je kasneje razvila v eno največjih bank v Franciji, Credit Agricole (Morduch, Armendariz 2010, 80).

²⁸ iz katere je kasneje nastal Bangladeš, ki velja za državo začetnico modernega mikrofinanciranja.

Pionir in še vedno najvidnejši zagovornik sodobnega mikrofinanciranja Mohammad Yunus zagovarja stališče, da lahko tisti revni, ki ne posedujejo dovolj zemlje, da bi se lahko preživljali kot kmetje, temu navkljub produktivno, z ustanovitvijo mikro-obrti, uporabljajo mikroposojila, ki si jih lahko izposodijo brez poroštva in vrh tega posojila tudi pravočasno vrnejo (Khandker 1995, 9).

Prav nedostopnost formalnih kreditov za podeželske revne Yunus smatra kot največjo oviro za njihov izhod iz revščine, oziroma za njihov napredek in vzpon iz socialnega dna. Verjame še, da so, s primerno podporo, revni lahko produktivno (samo)zaposleni v mnogih različnih dejavnostih, ki jim prinašajo prihodek in omogočajo dostojnejše preživetje, in zagovarja stališče, da lahko revni sami presodijo, kako najbolje povečati svoje dohodke, za dosego tega pa potrebujejo le kredit po razumnih pogojih odplačevanja (Khandker 1995, 9). Prav tako že od začetka mikrofinančnega gibanja zagovarja tezo, da so se revni sami sposobni izviti iz primeža revščine, če le imajo na voljo dovolj ugodno in dostopno financiranje.

4.2 Banka Grameen – pionirka sodobnega mikrofinanciranja

Začetki banke Grameen segajo v 70. leta prejšnjega stoletja. Bangladeš si je leta 1971, po dolgotrajni in krvavi ter uničujoči vojni s Pakistanom, le izboril samostojnost, nato pa so ga leta 1973 prizadele še katastrofalne poplave, ki so povzročile hudo lakoto in pomanjkanje ter terjale življenja več 10.000 ljudi (Sen v Morduch in Armendariz 2010, 12). Vladne statistike so v letih 1973–74, v obdobju največjih poplav in najhujše lakote, ugotovile, da več kot 80 odstotkov prebivalcev Bangladeša živi v hudi revščini in pomanjkanju.

Yunusa, ki je bil v tistem času profesor ekonomije na univerzi Chittagong na Severovzhodu Bangladeša, so revščina, lakota in množično umiranje prizadeli do te mere, da se je odločil ukrepati. Tako je leta 1976 iz svojega žepa posodil denar revnim vaščanom vasi Jobra²⁹, da bi se lahko rešili iz revščine, saj so se komaj preživljali s pletenjem bambusovih košar in stolčkov za lokalnega oderuha. Oderuh jim je plačal ravno toliko, da so si lahko kupili hrano,

---

²⁹ Leta 1974 je Yunus za svoje študente organiziral ekskurzijo v revno okoliško vas po imenu Jobra. V vasi so študentje intervjuvali žensko, ki je pletla stolčke iz bambusa in ugotovili, da si je morala za nakup materiala za izdelavo enega stolčka morala od lokalnega oderuha izposoditi približno 18 evrskih centov. Ko je oderuhu plačala obresti, ki so znašale tudi do 10% tedensko, ji je od njenega dela ostalo komaj kaj denarja, ravno dovolj za golo preživetje. Če bi si ženska lahko denar izposojala po bolj ugodnih obrestnih merah, bi ji od njenega dela ostalo več denarja, ki bi ji omogočil, da si privošči še kaj več, kot le golo preživetje. Yunus je vzel stvari v svoje roke in iz svojega žepa posodil približno 20 EUR 42 pletilkam košar in stolov iz bambusa. Spoznal je, da jim je ta, sicer zelo majhen znesek pomagal do tega, da so se lahko izvlekle iz revščine. To ga je navdahnilo do te mere, da je kasneje ustanovil banko Grameen (Banka Grameen 2013a).

kar jim je omogočalo le golo preživetje, za nabavo potrebnega materiala, ki bi jim prinesel večjo samostojnost in s tem več dohodka ali za nakup kakšne druge dobrine poleg hrane, pa preprosto niso imeli več denarja. Tako so prebivalci vasi Jobra ostajali ujeti v začaran krog nekakšnega modernega suženjstva (Morduch in Armendariz 2010, 12). Ugotovil je, da je celo tako malo denarja, kot ga je posodil revnim vaščanom, dovolj, da so lahko začeli z majhno obrtjo, kot je na primer pletenje košar iz bambusa ali luščenje riža, ki jim je prinesla lastne dohodke, ter da revni od posojil niso imeli le višjih dohodkov, ampak so tudi redno odplačevali posojila in to kljub temu, da od njih za svoje posojilo ni zahteval nikakršnega poroštva. Kasneje v letu 1976 je Yunus prepričal Centralno banko Bangladeša, da mu je pomagala ustanoviti posebno podružnico, ki je z mikroposojili oskrbovala revne vaščane Jobre. Ker so bili rezultati zelo dobri, se se podružnice razširile tudi po drugih delih Bangladeša in leta 1983 je Yunus ustanovil banko Grameen³⁰ (Morduch in Armendariz 2010, 12).

Za razliko od komercialnih bank in klasičnih razvojnih finančnih institucij, se banka Grameen izrecno posveča revnim, predvsem revnim ženskam s podeželja (Khandker 1995, 4). V nasprotju z ostalimi komercialnimi bančnimi posojili posojil banke Grameen ni potrebno zavarovati s fizičnim oziroma nepremičninskim poroštvom, kar pomeni, da so krediti dostopni tudi revnim brez zemlje, ki so sicer izključeni iz konvencionalnega bančnega kreditnega sistema (Khandker 1995, 9) in so bili do prihoda banke Grameen ter ostalih mikrofinančnih institucij na kreditni trg siva lisa na področju financiranja, čeprav so ravno oni tisti, ki bi denar najbolj potrebovali.

Grameen je v toku svojega razvoja uvedla mnogo precej revolucionarnih novosti na področju financiranja revnih, ki so jih v večjem ali manjšem obsegu prevzele tudi ostale mikrofinančne institucije. Ena najpomembnejših inovacij banke Grameen in gotovo tudi najbolj čislana je koncept skupinskih posojil, ki je zasnovan na način, da preko njega revni posojilojemalci jamčijo drug za drugega (Morduch in Armendariz 2010, 12). Banka je s konceptom skupinskih mikroposojil izkoristila prednosti močnih medsebojnih vezi, ki vladajo med ljudmi znotraj posamezne skupnosti, prav tako pa je s tem konceptom uspešno nadomestila zahtevo klasičnih bank po nepremičninskem poroštvu, s katerim pogojujejo odobritev kredita. Tako je prvi korak strank v posojilnem procesu banke Grameen ta, da se organizirajo v skupine po pet. Članstvo v vsaki skupini je strogo omejeno na osebe, ki nimajo v lasti več kot pol ara zemlje, ne pripadajo istemu gospodinjstvu, razpolagajo s podobno količino ekonomskih

---

³⁰ Grameen v bengalskem jeziku pomeni podeželski.

sredstev, živijo v isti vasi ter uživajo medsebojno zaupanje (Khandker 1995, 10). Te omejitve so se izkazale za zelo pomembne pri doseganju dobrega in nemotenega delovanja kreditnih skupin.

Nadalje kreditna skupina izmed članic izbere vodjo, ki je odgovorna za disciplino znotraj skupine, in sekretarko³¹. Dva do tri tedne po ustanovitvi skupine posamezne članice skupine dobijo prve mikrokredite. Najprej kredit dobita le dve članici skupine, ki se ju opazuje in vrednoti v časovnem razmiku enega do dveh mesecev. Če uspešno odplačujeta tedenske obroke in vzdržujeta disciplino znotraj skupine, dobita kredit naslednji članici kreditne skupine, vodja pa je do kredita upravičena zadnja. Krediti banke Grameen so majhni (2.000-5.000 Bangladeških Tak (BDT)³², zgornji limit je 10.000 BDT) in morajo biti odplačevani v enakih tedenskih obrokih v obdobju enega leta (Khandker 1995, 10). Pri tem velja pravilo, da se cikel posojil lahko nadaljuje, če članice redno izpolnjujejo svoje obveznosti. V primeru, da katerakoli članica skupine preneha izpolnjevati kreditne obveznosti in jih namesto njega ne izpolnijo niti ostale članice, postane celotna skupina neprimerna za nadaljnja posojila (Khandker 1995, 10).

Poglavitni pomen skupinske odgovornosti je, da spodbuja in sili članice skupine k rednemu izpolnjevanju kreditnih obveznosti, kontroli so-članic in k trudu, da že pri ustanavljanju skupine poiščejo zanesljive so-članice skupine (Morduch in Armendariz 2010, 13). Vse to vodi do zelo visokega odstotka odplačanih kreditov, kljub temu, da mikrokrediti niso zavarovani s poroštvom. Kreditne obveznosti se odplačujejo tedensko na javnih rednih srečanjih okrajnih centrov banke Grameen³³, prav javno odplačevanje pa predstavlja močan socialni korektiv v obliki »vrstniškega pritiska«³⁴ (Morduch in Armendariz 2010, 13).

---

³¹ Ker so prejemnice mikrokreditov v skoraj 100 odstotkih ženske, bom za opis delovanja banke Grameen in tudi nadalje uporabljal ženski spol.

³² 1 EUR je okoli 106 BDT (Coinmill 2013a), kar pomeni, da povprečen znesek »grameenkredita« znaša med 20 in 100 EUR.

³³ Dinamika skupinskega posojanja in vračanja denarja poteka tako, da se vsak teden skupine, ki jih sestavlja štirideset kreditojemalcev, v okrajnem centru srečajo s posojilnim uradnikom banke Grameen. Teh štirideset posojiljemalcev je razdeljenih v osem skupin po pet oseb, vsaka skupina pa ima svojega vodjo, ki posojilnemu uradniku izroči potrebni znesek za odplačilo. Preden se srečanje konča, uradnik podeli še kak nujen nasvet in se s člani skupin dogovori o morebitnih odobritvah novih kreditov. Vse to se dogaja v javnosti, kar naredi postopek izpolnjevanja obveznosti precej bolj pregleden, članom skupin pa da jasno vedeti, kdo je bolj in kdo manj zanesljiv kreditni partner (Morduch in Armendariz 2010, 97).

³⁴ Angleško *peer pressure* (Morduch in Armendariz 2010, 13).

Morduch in Armendarizova (2010, 101) skupinsko odgovornost vidita tudi kot rešitev za sicer pereč problem neugodnega izbora, s katerim se večinoma soočajo konvencionalne banke, saj se skupina oblikuje sama, to pa pomeni, da so članice skupine že od začetka pozorne na to, kako bodo skupino sestavile, na voljo pa imajo seveda dovolj kvalitetne informacije o svojih bodočih so-članicah, kar sicer predstavlja osnovni in hkrati največji problem klasičnih bank po teoriji neugodnega izbora. Skupinska odgovornost tudi vodi do tega, da se v skupine združujejo varne posojilojemalke na eni strani in bolj tvegane na drugi strani, to pa mikrofinančnim institucijam prinese precej lažje selekcioniranje, saj zaupanja vredne posojilojemalke z rednim izpolnjevanjem obveznosti dobijo pravico do novih, višjih kreditov, tvegane pa to pravico z morebitnim neizpolnjevanjem obveznosti izgubijo, kar prinese tudi manjše stroške mikrofinančnim institucijam, ki bi jih sicer imele s slabimi krediti (Morduch in Armendariz 2010, 102).

Prav problem neugodnega izbora oziroma kvalitetnega selekcioniranja, poleg nezmožnosti revnih, da bi kredit zavarovali s poroštvom, za komercialne banke predstavlja največjo oviro pri omogočanju kreditov revnim, saj nimajo uvedenih učinkovitih mehanizmov, s katerimi bi uspešno ločile zanesljive od tveganih kreditojemalcev (Morduch 1999, 1580). Bankam ta problem zaradi neizpolnjevanja ali vsaj velike možnosti neizpolnjevanja kreditnih obveznosti povzroča visoke stroške izterjave, kar jih še dodatno odvrča od posojanja revnim.

Glavni pomen mikrokreditnih skupin je ravno v tem, da se zanašajo na lokalne socialne mreže, ki operirajo z boljšimi informacijami, in na bolj predvidljivo obnašanje znotraj majhne skupine v primerjavi s celotnim bazenom kreditojemalcev, ki bi ga morale napajati komercialne banke (Khavul 2010, 62). Ker imajo na voljo boljše informacije, lahko mikrofinančne institucije relativno zgodaj in veliko učinkoviteje kot klasične banke ugotovijo, katera skupina kreditojemalcev je zaupanja vredna in katera je preveč tvegana (Morduch 1999, 1581). Mikrofinančne institucije imajo tako, v primerjavi s precej slabše informiranimi klasičnimi bankami, mnogo boljše rezultate pri selekcioniranju kreditojemalcev in zaradi tega tudi zelo visok odstotek odplačevanja kreditov ter manjše stroške poslovanja (Morduch 1999, 1582). Rešitev problema neugodnega izbora prinese tudi nižje obrestne mere, saj si jih mikrofinančne institucije zaradi bolj kvalitetnih informacij o kreditojemalcih in posledično nižjih stroškov lažje privoščijo (Morduch in Armendariz 2010, 102). Trdimo lahko, da so mikrofinančne institucije za posojanje revnim bolje opremljene in jih zmožne učinkoviteje, kot to počno klasične banke, naslavlјati in servisirati.

Večjo učinkovitost skupinske odgovornosti so v raziskavi potrdili Cull, Demirgüç-Kunt in Morduch (v Morduch in Armendariz 2010, 112), ko so analizirali učinkovitost pri doseganju vračanja posojil med 124 vodilnimi mikrofinančnimi institucijami. Izid raziskave govori v prid skupinskemu posojanju, saj precej višji odstotek neizpolnjevanja obveznosti beležijo tiste mikrofinančne institucije, ki posojajo posameznikom, v primerjavi s tistimi, ki posojajo skupinam, ki delujejo na podlagi skupinske odgovornosti. Skupina tako po mnenju avtorjev resnično deluje kot pomemben dejavnik odpravljanja težav, povezanih z neizpolnjevanjem kreditnih obveznosti.

Ena od temeljnih predpostavk kreditne politike banke Grameen je tudi varčevanje, saj je vsaka njena stranka dolžna prihraniti vsaj eno BDT na teden, poleg tega je vsaka članica skupine dolžna v skupni fond skupine prispevati 5 odstotkov od odobrenega zneska kredita (Khandker 1995, 11). Na ta način želi banka doseči, da bodo imeli revni privarčevanega čim več denarja, ki ga bodo lahko namenili bodisi šolanju svojih otrok bodisi blaženju posledic nepričakovanih izrednih dogodkov.

Leta 2002 je t.i. banko Grameen I nadomestila banka Grameen II, ki je glede mikroposojil uvedla nekaj novosti. »Grameenkredita« se ne odobrava več le za obdobje enega leta, bolj prožno je tudi prej zelo rigorozno zastavljeno tedensko odplačevanje kreditnih obrokov. Grameen II mikrokredite odobrava za čas od treh mesecev pa do treh let. Če pride do resnega problema pri odplačevanju kredita, ko posojiljemalec na primer izgubi dohodek, s katerim je odplačeval kredit, ali pa se nenadoma pojavi nova, dobra investicijska priložnost za kreditojemalca, se lahko že obstoječi kredit dopolni z novim kreditom, kar kreditojemalcem poveča možnosti za premostitev nepričakovane finančne krize ali za razširitev mikro-obrti (Collins in drugi 2009, 156). Mikrokreditiranje je postalo bolj fleksibilno, saj banka od komitentov ne zahteva več nepretrganega jemanja novih kreditov, prav tako pa se je omilila skupinska odgovornost za neizpolnjevanje kreditnih obveznosti, ker je bila v zvezi s tem ukinjena so-odgovornost članov kreditnih skupin (Collins in drugi 2009, 157).

Grameen II je tudi opustila zahtevo po obveznem tedenskem varčevanju, ki je med drugim določala, da se lahko obvezni prihranki dvignejo šele deset let po odprtju Grameen bančnega računa. Namesto tega Grameen II uvaja osebne hranilne račune, na katere lahko varčevalci svoje prihranke poljubno polagajo in dvigujejo (Collins in drugi 2009, 158).

Novosti banke Grameen II je tudi pokojninski sklad, ki v zameno za redne mesečne pologe za dobo 5 ali 10 let, ponuja visoko obrestno mero (Collins in drugi 2009, 158). Sklad ni

namenjen le varčevanju za čas starosti, saj mnoge, predvsem mlade družine, v sklad vplačujejo z namenom varčevanja, da lahko omogočijo šolanje ali poroko svojih otrok (Collins in drugi 2009, 168).

Novost sta tudi dve vrsti posojil, in sicer osnovno ter fleksibilno. Pri osnovnem posojilu njegovo trajanje časovno variira med tremi meseci in tremi leti in vsebuje možnost, da so obroki v določeni sezoni nižji in v določeni sezoni višji, odvisno od potreb kreditojemalcev. Če posojilojemalci zaidejo v težave, jim banka ponudi fleksibilno posojilo, ki omogoča bolj prijazne pogoje odplačevanja kredita, saj ga je mogoče odplačevati skozi daljše obdobje, s tem, da je višina kreditnih obrokov precej manjša kot pri osnovnem. Fleksibilno posojilo je namenjeno temu, da se posojilojemalci »postavijo na noge«, in da se sčasoma vrnejo na osnovno posojilo. Šele če posojilojemalci ne izpolnjujejo niti kreditnih obveznosti fleksibilnega posojila, se jih izključi iz posojilne sheme banke (Morduch in Armendariz 2010, 127).

Pomembno je še dodati, da banka Grameen za odobritev mikrokredita od strank sicer ne zahteva poročila v obliki nepremičnin, a so v njeni praksi in tudi v praksah drugih mikrofinančnih institucij razširjene nadomestne oblike poročila. Grameen na primer od svojih posojilojemalcev zahteva, da 0,5 odstotka izposojenega zneska prispevajo v »izredni sklad«, ki predstavlja zavarovanje za primer neizpolnjevanja kreditnih obveznosti, smrti kreditojemalcev, naravnih nesreč ali drugih izrednih dogodkov, ki lahko privedejo do tega, da kreditojemalci niso več sposobni odplačevati svojih obveznosti (Morduch 1999, 1585).

4.3 Pojem in pomen mikrofinanciranja in mikrokredita

Mikrofinanciranje po mnenju Khandkerja (2001, 1) predstavlja okno priložnosti za revne, da pridejo do prepotrebni finančnih virov, ter da na račun tega povečajo dohodke in potrošnjo, blažijo svoje likvidnostne težave, si pomagajo v primeru naravnih nesreč ali življenjskih kriz, varčujejo v urejenem okolju, se izobražujejo, se vključijo v zdravstveni sistem in v mreže socialne varnosti, v veliki meri pa vpliva tudi na opolnomočenje žensk. Mikrofinanciranje naj bi torej prispevalo k zvišanju življenjske ravni, povečanju kvalitete življenja in blaginje revnih.

Robinsonova pa (2001, 10) mikrofinanciranje označi kot zagotavljanje dobičkonosnih mikrofinančnih storitev ekonomsko aktivnim revnim s strani samozadostnih komercialnih mikrofinančnih institucij. Pri tem je pomembno, da so mikrofinančne institucije v državi, kjer

se program mikrofinanciranja izvaja, zmožne doseči znaten del populacije, ki mikrokredite in financiranje potrebuje. Robinsonova (2001, 37) mikrofinanciranje vidi tudi kot zelo pomembno pri zagotavljanju nujno potrebnih finančnih storitev, s katerimi lahko revni razširijo in razpršijo svoje ekonomske aktivnosti, povečajo svoje dohodke in produktivnost svojih mikropodjetij, zmanjšajo razna tveganja, izboljšajo gospodarjenje, pridobijo višje donose za svoje poslovne investicije ter posledično izboljšajo svoja življenja in življenja svojih družin.

Prav tako mikrofinanciranje igra pomembno vlogo pri dvigu vpisa otrok revnih v šole, pri izboljšanju zdravstvenega varstva družin prejemnic mikrokreditov in pri zmanjševanju otroškega dela ter veliko prispeva tudi h gradnji samozaupanja in zavedanja lastne vrednosti revnih, saj jim mikrofinančne institucije ne ponujajo le kreditnih in hranilnih storitev, ampak jim s tem, ko od njih ne zahtevajo poroštva, sporočajo, da so zaupanja vredni in upoštevani (Robinson 2001, 37).

Mikrokredit revnim torej omogoča, da se z lastnim delom in dostojanstveno iztrgajo iz primeža revščine (Woller in Woodworth 2001, 272). Samozaposleni oziroma zaposleni v neformalnem sektorju že tako ali tako predstavljajo vsaj 50 odstotkov delovne sile v državah v razvoju, iz česar lahko sklepamo, da revni že posedujejo podjetniški duh in oprijemljive preživetvene veščine. Edino, česar jim po mnenju Wollerja in Woodwortha (2001, 272) primanjkuje, je le še kapital, tega pa jim na formalnem trgu po sprejemljivih obrestnih merah zagotavljajo mikrofinančne institucije.

Samo mikrofinanciranje se osredotoča na zagotavljanje mikrofinančnih storitev, tj. mikrokreditov in mikroprihrankov, tistim podeželskim in mestnim revnim, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, živinorejo in ribolovom, vodijo zelo majhna ali mikro podjetja, ki proizvajajo, reciklirajo, popravljajo ali prodajajo različno blago, nudijo razne oblike storitev, delajo za plačo ali za dnevno mezdo, dobijo rento z oddajanjem majhnih zaplat zemlje, vprežnih živali, strojev, orodja ali mobilnih telefonov (Robinson 2001, 9). Tako naj bi revni mikrokredite v največji meri uporabljali za financiranje samozaposlitvenih dejavnosti in mikropodjetništva, kar jim omogoča, da se znebijo izkoriščevalskih zaposlitev in izkoriščevalskih posojil in si ustvarijo lasten dohodek (Morduch 1999, 1574).

Del mikrofinanciranja je mikrokreditiranje, pri čemer gre za ožji pojem. Mikrokredit tako pomeni kreditne programe, ki večinoma ponujajo eno vrsto storitev – zagotavljanje

mikroposojil – v tesni povezavi z ustanovitvijo kreditnih skupin in obveznim varčevanjem (Elahi in Rahman 2006, 478).

Mikrofinanciranje kot širši koncept pa pomeni programe, ki ponujajo celo paleto finančnih in organizacijskih storitev, kot so mikrokrediti, varčevalne vloge, mikrozavarovanja in socialni razvoj skupnosti (Elahi in Rahman 2006, 478). Littlefieldova, Morduch in Hashemi omenjenim storitvam dodajo še študentske sklade za otroke prejemnikov mikrokreditov in mikropokojnine (Littlefield in drugi 2003, 1).

Yunus poda še ožjo in širšo klasifikacijo mikrokreditiranja. Po ožji klasifikaciji mikrokreditiranje predstavlja posebne posojilne programe mikrofinančnih institucij v obliki mikroposojil, ki so namenjena zelo revnim ljudem in jim omogočajo začeti samo-zaposlitvene dejavnosti, s katerimi si ustvarijo lastne dohodke in s tem poskrbijo zase in za svoje družine (Banka Grameen 2012b).

Po širši klasifikaciji pa Yunus mikrokredit razdeli na:

- tradicionalni neformalni mikrokredit – kredit neformalnih posojevalcev denarja, zastavljalnice, posojila prijateljev in sorodnikov, potrošniški kredit na neformalnem trgu;
- mikrokredit, ki temelji na tradicionalnih neformalnih skupinah samopomoči – ROSCA, TonTin, Su Su;
- mikrokredit, ki ga nudijo specializirane banke in je namenjen točno določenim ekonomskim aktivnostim – poljedeljski kredit, živinorejski kredit, ribiški kredit;
- podeželski kredit, ki ga ponujajo za to specializirane banke;
- mikrokredit, ki ga nudijo kooperative, kreditne zveze, hranilnice in posojilna združenja;
- potrošniški mikrokredit;
- mikrokredit, ki temelji na partnerstvu med banko in NVO;
- mikrokredit tipa banke Grameen oz. »Grameenkredit« (Banka Grameen 2012b), pri čemer je zanj značilno, da:
  1. zagovarja kredit kot človekovo pravico;
  2. ima poslanstvo pomagati revnim družinam in predvsem revnim ženskam, da s pomočjo kredita in lastne podjetnosti ter iznajdljivosti premagajo revščino;
  3. za njegovo odobritev ni potrebno kakršnokoli poroštvo ali zavezujoča pogodba, ampak zaupanje;

4. je namenjen za ustvarjanje samo-zaposlitvenih možnosti za aktivnosti, ki prinašajo dohodek in streho nad glavo, ne pa za potrošniške aktivnosti;
5. predstavlja alternativo klasičnemu bančništvu, ki je kreditiranje revnih zavrnilo z izgovorom, da revni niso ustrezni za to, da bi bili upravičeni do konvencionalnega kredita;
6. svoje kreditorejmalce oskrbuje s storitvami tako rekoč na njihovem pragu, saj sledi načelu, da mora banka priti k ljudem, in ne obratno (Banka Grameen 2012b).

Na pomen mikrofinanciranja je leta 1997 opozorila tudi Organizacija Združenih narodov (OZN) z Resolucijo o vlogi mikrofinanciranja pri odpravljanju revščine³⁵, v kateri je zapisala, da so revni povsem zmožni, da se sami in dostojanstveno izvijejo iz primeža revščine, prav tako pa posedujejo kreativni potencial za izboljšanje svojega ekonomskega položaja, če jim okolje zagotavlja primerne možnosti. Resolucija tudi priznava programom mikrofinanciranja, da so preko zagotavljanja mikrokreditov za revne, pomagali so–ustvariti veliko kreativnih samozaposlitev in s tem mnogim tlakovali pot iz revščine ter jim omogočili bolj vidno udeležbo v osrednejših ekonomskih in političnih tokovih družbe. Prav tako se mikrofinanciranju priznava pomembno vlogo pri opolnomočenju žensk ter v procesu socialnega in človeškega napredka prejemnikov mikrokreditov. Resolucija zaključí s pozivom mednarodnim in regionalnim institucijam, vladnim organizacijam, nevladnim organizacijam ter donatorskim ustanovam in fundacijam, da zelo resno razmislijo o možnostih vključitve programov mikrofinanciranja v svoje strategije odpravljanja in blaženja revščine (United Nations 2012b). Pomen mikrofinanciranja je prepoznala tudi Svetovna banka, ki za mikrofinančne projekte po svetu nameni precejšnja sredstva, o čemer bo govora v nadaljevanju četrtega poglavja.

Funk (v Morduch in Armendariz 2010, 9) sicer ocenjuje, da bi mikrofinančne institucije na letni ravni potrebovale približno 30 milijard USD, da bi zagotovile mikrokredite za večino kreditov potrebnih revnih, ki bi jih lahko zagotovili svetovni finančni trgi. Motivacijo za odobritev kreditov bi finančni trgi lahko dobili v visoki donosnosti mikrofinančnega sektorja. Če bi mikrofinančne institucije dejansko imele na voljo vsa potrebna finančna sredstva, bi lahko dosegle milijardo revnih, kar je mnogo več od 154,8 milijona revnih, ki so koristili mikrokredite leta 2007 in od ocenjenih 175 milijonov, ki jih napovedujejo za leto 2015 (Daley-Haris v Morduch in Armendariz 2010, 241–242). Z doseženo milijardo revnih bi

---

³⁵ Resolucijo je Generalna skupščina ZN sprejela 18. decembra 1997, njen angleški naslov pa je Role of microcredit in the eradication of poverty (United Nations 2012b).

mikrofinančne institucije sicer dosegle kar 80 odstotkov skrajno revnih, zato je nujno, da se naredi vse, da bi se potrebna sredstva zagotovilo.

4.4 Mikrofinanciranje kot dobra praksa za odpravo revščine

V delu Dnevnik revnih ali kako revni po svetu preživijo z dvema dolarjema na dan³⁶ je opisanih mnogo zgodb, ki osvetlijo učinke in uspehe mikrofinanciranja v boju z revščino. Zato lahko trdimo, da je mikrofinanciranje dobra praksa na področju boja z revščino. Ena takih je zgodba ge. Ramne in njene družine iz Bangladeša. Ga. Ramna in njen mož sta bila povsem brez zemlje, zasilno zatočišče sta imela na zemlji njenega brata, poleg tega sta morala poskrbeti še za dva šoloobvezna sinova, kar je predstavljalo dodatno finančno breme, ki ga včasih preprosto nista zmogla. Ramnin mož je imel malo znanja in veščin ter bil slabega zdravja. Čeprav se je trudil s priložnostnim delom kot prodajalec na stojnici s čajem ter kot lovec na rakovice, je bil svoji družini nezmožen zagotoviti stalen in dovolj visok dohodek, da bi se lahko družina kolikor toliko dostojno preživljala. Družina je tako živela v stalnem pomanjkanju. Ga. Ramna se je zaradi tega leta 2002 pridružila banki Grameen in si izposodila 83 USD, da je lahko nakupila zaloge hrane za prihajajoče obdobje pomanjkanja. Kredit je odplačevala tedensko iz različnih virov, ki so vključevali dohodke njenega moža, brezobrestna posojila s strani sorodnikov in sosedov ter osebnih prihrankov, ki jih je imela shranjene v banki Grameen. Aprila 2003 je obstoječi kredit dopolnila, da je lahko kupila žito za prihajajoče monsunsko obdobje. Dopolnitev kredita pa ni pomenila, da je Ramna zapadala v vse večji dolg, saj je z njo le dopolnila obstoječi kredit do prvotno odobrene vrednosti. Oktobra leta 2003 je umrl njen tast, kar je prineslo ponovno dopolnitev kredita, tokrat v vrednosti 67 USD, s katero je plačala njegov pogreb. Družina je uspela poplačati vse kredite do maja leta 2004. S tem je bila Ramna upravičena do nove dopolnitve kredita, ki jo je tudi izvedla, denar pa shranila pri varuhu denarja, kasneje pa ga je porabila za poplačilo zasebnega posojila, ki je nad družino viselo že nekaj časa. Decembra leta 2004, v času glavne sezone žetve riža v Bangladešu, je kredit ponovno dopolnila, tokrat za 75 USD. Kredit je bil delno porabljen za nakup riža, delno za plačilo medicinske oskrbe za obolelega moža. Začetek leta 2005 je bil za družino težak, saj je zbolel še Ramnin oče, katerega zdravljenje je ponovno terjalo precej finančnih sredstev. Kljub temu je lahko gospa Ramna julija leta 2005 dopolnila kredit še s 65 USD ter z njim plačala šolnino za svoja sinova in obnovila zaloge hrane. Konec leta 2005 je njen dolg znašal še 70 USD. Čeprav so znašale letne obresti kredita 20 odstotkov in kredit, opisan v tem primeru, ni bil namenjen neposrednemu ustvarjanju dohodka, je ga.

---

³⁶ Collins in drugi (2009): *Portfolios of the Poor – How the World's Poor Live on \$2 a Day*.

Ramna mnenja, da je njej in njeni družini izjemno pomagal, saj brez njega ne bi mogla kupiti zalog hrane za svojo družino, poskrbeti za to, da sinova ostaneta v šoli in priskrbeti medicinske pomoči možu in očetu (Collins in drugi 2009, 163–164).

Tudi Robinsonova (2001, 108) v svojem delu navede več primerov dobrih praks mikrofinanciranja. Prvi tak primer je primer ge. D.M. iz Peruja. D.M. je bila rojena na perujskem podeželju, zelo zgodaj je tudi osirotela. Po poroki se je z možem in dvema otrokoma preselila v glavno mesto Lima, kjer so se naselili v barakarskem naselju na obrobju³⁷. D.M. je svoj prvi mikrokredit dobila leta 1982³⁸ in z njegovo pomočjo postavila stojnico s hrano. V njenem mikropodjetju pomagajo še njen mož³⁹ in trije otroci. Najbolj pomembno je, da je ga. D.M. dobiček uporabila kot »odskočno desko« za svojih šest otrok. Najstarejši sin je tako doštudiral pravo, drugi sin je vojaški pilot, njuna edina hči pa je socialna delavka⁴⁰. Vsi trije mlajši otroci tudi sami vodijo lastna mikropodjetja, za delovanje katerih del denarja dobijo tudi s pomočjo materinega mikrokredita.

Drugi primer je primer ge. B.R. iz Ugande, matere sedmih otrok in lastnice mikropodjetja, ki izdeluje opeke. Skupaj z možem vodita drugo mikropodjetje, ki se ukvarja s proizvodnjo waragija⁴¹. B.R. prejema mikrokredit s strani organizacije FINCA. Preden je postala stranka FINCE, je njeno podjetje v enem proizvodnem ciklu lahko proizvedlo 1.500 opek, s pomočjo mikrokredita, s katerim je lahko nabavila več materiala in opreme, pa se je proizvodnja dvignila na 5.000 opek, B.R. pa je zaposlila tudi dva delavca. B.R. je dobiček iz proizvodnje opek investirala v povečano proizvodnjo waragija, gradnjo nove hiše, šolanje svojih otrok, z možem pa nameravata odpreti tudi pivnico. Ob tem ga. B.R. poudarja, da je preko uspešnega delovanja svojega mikropodjetja pridobila na samozavesti v vlogi žene, matere in mikropodjetnice. *»Pred tem nisem bila niti zmožna izražati svojega mnenja ali nastopiti pred drugimi ljudmi, sedaj pa sem tega sposobna. Imam tudi srečen zakon, v katerem me moj mož spoštuje, prav tako pa me imajo radi in me spoštujejo moji otroci, saj lahko zanje dobro poskrbim«* (Robinson 2001, 111–112, lasten prevod).

---

³⁷ Do leta 1996, ko je Robinsonova opravila intervju z go. D.M. so se paru rodili še štirje otroci (Robinson 2001, 108).

³⁸ Skupaj je med leti 1982 in 1996 D.M. vzela 91 zaporednih mikrokreditov, zadnji je bil 6-tedenski kredit v višini 1.860 USD (Robinson 2001, 108).

³⁹ Ki sicer dela kot priložnostni fizični delavec (Robinson 2001, 108).

⁴⁰ Vsi trije najstarejši otroci so si uspeli ustvariti lasten dom in živijo od svojega dela, mlajši trije otroci pa so v času intervjuja še živeli doma (Robinson 2001, 108).

⁴¹ Lokalna žgana pijača, podobna ginu (Robinson 2001, 111).

Vsi trije opisani primeri dobrih praks mikrofinanciranja⁴² dokazujejo, da si revni že z uporabo – v očeh zahodnjakov – zelo majhne količine denarja, ki jim ga zagotovijo programi mikrofinanciranja, lahko bistveno izboljšajo svoj materialni položaj ter se uspešno kosajo tudi z nepredvidljivimi izrednimi situacijami, kot je na primer smrt v družini ge. Ramne, ki bi lahko revne družine sicer pripeljale v zelo hudo finančno stisko.

4.5 Mikrofinanciranje in uresničevanje milenijskih razvojnih ciljev

Littlefieldova, Morduch in Hashemi (2003, 3–5) so analizirali učinke mikrofinanciranja na zmanjševanje revščine in z njimi povezano uresničevanje milenijskih razvojnih ciljev. V analizi dokazujejo, da je prav dostopnost mikrofinančnih storitev za revna gospodinjstva eden ključnih dejavnikov pri hitrejšem doseganju milenijskih razvojnih ciljev (MRC).

Glede uresničevanja prvega milenijskega razvojnega cilja – izkoreniniti skrajno revščino in lakoto – mikrofinanciranje revnim omogoča, da povečajo, razpršijo in zavarujejo svoje vire dohodkov, prav višji in stalni dohodki pa so osnovni gradnik za pot iz revščine in lakote. Mikrofinanciranje je uporabno na veliko različnih načinov. Omogoča na primer, da se z mikrokreditom izpelje poslovna priložnost, plača šolnina ali premosti finančna vrzel nestalnega denarnega toka. Revna gospodinjstva lahko uporabljajo varen varčevalni račun, da prihranijo dovolj denarja, ki ga potrebujejo za nakup sredstev za vodenje malih podjetij, za popravilo strehe, za plačilo zdravstvenega zavarovanja, ali da pošljejo v šolo več otrok, kot bi jih bila sicer zmožna. Zelo pomembno je, da mikroposojila, mikroprihranki in mikrozavarovanja delujejo kot blažilec za nenadne in nepričakovane dogodke, kot so poplave ali smrt v družini, poroka, poslovna tveganja ter sezonske krize, ki lahko resno ogrozijo eksistenco revnih gospodinjstev (Littlefield in drugi 2003, 3).

Mikrofinanciranje pripomore tudi k doseganju drugega milenijskega razvojnega cilja – doseči univerzalno osnovnošolsko izobrazbo – saj je ena prvih odločitev, ki jo sprejmejo mikrokreditojemalci po vsem svetu, da del mikrokredita investirajo v šolanje svojih otrok (Littlefield in drugi 2003, 4). Na tak način mikrofinanciranje prispeva k vključevanju mnogo večjega števila otrok v državah v razvoju v izobraževalni sistem.

---

⁴² Namenoma sem vzel po en primer dobre prakse mikrofinanciranja iz Afrike, po en primer iz Azije in po en primer iz Južne Amerike, ki so si po vsebini zelo podobni, čeprav izvirajo iz treh različnih kontinentov in niso del istega programa mikrofinanciranja.

Mikrofinanciranje pomembno vpliva tudi na hitrejše doseganje tretjega milenijskega razvojnega cilja – zagotoviti enakost med spoloma in dati več moči ženskam – saj je več kot 90 odstotkov tistih, ki prejemajo mikrokredite, žensk, zaradi česar se mikrofinanciranju upravičeno pripisuje velika vloga pri opolnomočenju žensk. Z mikrofinanciranjem mnoge ženske sploh prvič v življenju dobijo možnost razpolaganja z lastnimi finančnimi sredstvi. To jim omogoča bolj enakopravno delovanje in soodločanje znotraj gospodinjstva in tudi znotraj širše skupnosti (Littlefield, Morduch in Hashemi 2003, 7). Ženske se preko udejstvovanja v različnih aktivnostih, ki potekajo izven zaprtih konzervativnih vrat domačega gospodinjstva, tudi bolje zavedajo svojih pravic in lažje zoperstavljajo sistemskim neenakostim med spoloma.

Nenazadnje pa mikrofinanciranje omogoča tudi hitrejše doseganje četrtega, petega in šestega milenijskega razvojnega cilja – zmanjšati smrtnost otrok, izboljšati zdravje mater, boriti se proti virusu HIV/Aidsu, malariji in drugim boleznim – saj bolezni in z njimi povezani stroški pogosto predstavljajo najvišje finančne izdatke za revna gospodinjstva. Smrt v družini, bolniške odsotnosti in stroški, povezani z zdravljenjem bolezni, predstavljajo zelo veliko finančno breme in revna gospodinjstva pogosto privedejo do dodatnega zadolževanja ter prodaje že tako skromnega premoženja (Littlefield in drugi 2003, 5). Gospodinjstva, vključena v programe mikrofinanciranja, so deležna boljše prehrane in boljšega zdravstvenega varstva kot tista, ki vanje niso vključena, kar pomeni, da mikrofinanciranje revnim družinam omogoča boljše zdravje, manjšo umrljivost njihovih otrok in posledično občutno manjše finančno breme, saj se zmanjšajo stroški, povezani z zdravljenjem bolezni, ki bi sicer spremljale revne (Littlefield in drugi 2003, 5). Prav tako vedno več mikrofinančnih institucij preko zavarovalnic ponuja tudi finančno dostopna zdravstvena zavarovanja za revne (Littlefield in drugi 2003, 5), kar pomeni boljše zdravstvene storitve za revne in s tem tudi boljše zdravje.

4.6 Mikrofinanciranje in ženske

Mikrofinančne institucije predvsem na revne ženske ciljajo namenoma, saj so spoznale, da je sodelovanje žensk v razvoju družbe nujno potrebno za boljši ekonomski razvoj zaradi njihove vloge pri skrbi za zdravje, izobrazbo in prehrano družin in predvsem otrok. Zgodovinsko so bile ženske izvzete iz razvojnih projektov, s tem pa so jim bile odvzete tudi možnosti ekonomskega in intelektualnega razvoja ter ekonomske rasti. Khandker (1995, 12) je prav tako prepričan, da so ženske tudi bolj zaupanja vredne pri odplačevanju kreditov ter usmerjene k bolj smotni in družbeno koristni rabi kreditov. Število moških in žensk, ki so

koristili programe mikrofinanciranja je bilo sicer v začetkih delovanja prvih mikrofinančnih institucij približno 50 proti 50, sedaj pa je delež žensk skoraj 100–odstoten (Collins in drugi 2009, 156).

Eden od razlogov tolikšnega osredotočanja mikrofinančnih institucij na ženske je, da večino revnih v državah v razvoju predstavljajo prav ženske in je zato zelo umestno, da se jim mikrofinančne institucije posvečajo v tako veliki meri. Poročilo o človekovem razvoju za leto 1996 tako ugotavlja, da je bilo tega leta kar 70 odstotkov revnih ljudi na svetu – 900 milijonov – žensk, zato se osredotočenost nanje zdi samoumevna (Morduch in Armendariz 2010, 218). Poročilo Svetovne banke o svetovnem razvoju⁴³ za leto 1990 pa ugotavlja, da so ženske v državah v razvoju za moškimi zaostajale v mnogih ključnih dejavnikih ekonomskega in socialnega razvoja. Precej nižja kot pri moških je bila njihova pismenost, prav tako so bile ženske v primerjavi z moškimi podvržene večjim družbenim, pravnim in ekonomskim oviram (Morduch in Armendariz 2010, 223). Poročilo ugotavlja tudi, da ženske, v primeru, da so v poziciji odločevalk, politike bolj kot njihovi moški kolegi usmerjajo v zagotavljanje dobrobiti za ogrožene družine in skupnosti kot celote (Morduch in Armendariz 2010, 224).

Izkušnje kažejo na to, da ženske mikrokredite namenjajo za izboljšanje blaginje svoje družine, moški pa jih v veliko večji meri namenjajo le za lastno dobrobit⁴⁴. Tako so v Mehiki osnovna živila in denarno pomoč, predvidene za revne družine, raje kot moškim namenili ženskam, kar je vodilo do precejšnjih socialnih izboljšav znotraj podeželskih skupnosti. Revščina se je zmanjšala za 10 odstotkov, prisotnost otrok v šolah se je povečala za 4 odstotke, poraba za hrano se je zvišala za 11 odstotkov, prav tako pa se je precej izboljšalo splošno zdravje⁴⁵ (Skoufias v Morduch in Armendariz 2010, 225–226).

Podrobnejši analizi učinkov na opolnomočenje žensk se bom posvetil v petem poglavju.

---

⁴³ Poročilo Svetovne banke o svetovnem razvoju (angleško *World Bank World Development Report*), je glavna letna analitična publikacija Svetovne banke. Vsako leto se osredotoči na posamezen razvojni vidik, ki ga izbere njen predsednik. Poročilo o človekovem napredku iz leta 2000/01 se je osredotočilo na boj z revščino (World Bank 2013c).

⁴⁴ Moški mikrokredite v veliki meri namenjajo za nakup alkohola in cigaret ter za igre na srečo (Armendariz in Morduch 2010, 225).

⁴⁵ Skoufias je pozitiven učinek na zdravje dokazoval z zmanjšanjem dni, ko člani družin niso bili zmožni delati zaradi bolezni.

4.7 Mikrofinanciranje in Svetovna banka

Da je mikrofinanciranje pomemben instrument za zmanjševanje revščine, povečanje dohodkov revnih in opolnomočenje žensk, meni tudi Svetovna banka, ki je predvsem preko Mednarodne finančne korporacije (IFC), Mednarodnega združenja za razvoj (IDA) in Mednarodne banke za obnovo in razvoj (IBRD)⁴⁶ aktivna v projektih mikrofinanciranja in jim namenja tudi precejšnja finančna sredstva. Projektke mikrofinanciranja Svetovna banka vodi tako v Afriki kot tudi v Aziji in v Latinski Ameriki.

Svetovna banka priznava tudi, da je potrebno na področju oskrbovanja revnih z mikrokrediti narediti še zelo veliko, saj ima dostop do njih le 20 odstotkov potencialnih upravičencev⁴⁷.

IFC je v okviru Svetovne banke največja investitorica v mikrofinanciranje in ena vodilnih multilateralnih investitork v mikrofinančne institucije. Sodeluje z več kot 100 mikrofinančnimi institucijami v več kot 60 državah. Mikrofinanciranje je eno od temeljnih orodij IFC, s katerim želi doseči zmanjšanje svetovne revščine (International Finance Corporation 2013), kar spada med njene poglobitve cilje.

Svetovna banka je med letoma 2011 in 2013 za 20 različnih projektov s področja mikrofinanciranja namenila okoli 1,6 milijarde USD (World Bank 2013b). Največji v okviru teh projektov je Nacionalni projekt podeželskega bivanja⁴⁸, katerega cilj je vzpostaviti učinkovit institucionalni okvir. Ta bo podeželskim revnim omogočil povečanje dohodkov preko izboljšanja pogojev bivanja in boljšega dostopa do finančnih in ostalih izbranih javnih storitev (World Bank 2013b). Projekt, ki je vreden milijardo USD, vodi IDA. V Afganistanu⁴⁹ in Maroku⁵⁰ potekata projekta, katerih glavni namen je zagotoviti boljši dostop revnih do kreditov za njihova mikro, mala in srednja podjetja. Vsak projekt je vreden 50 milijonov

---

⁴⁶ Poslanstvo Mednarodne finančne korporacije (IFC) je zagotavljanje pomoči pri financiranju projektov zasebnega sektorja v državah v razvoju, ter pomoč tem subjektom pri pridobivanju sredstev na mednarodnih finančnih trgih. Mednarodno združenje za razvoj (IDA) pomaga pri zagotavljanju pomoči najrevnejšim državam, ki ne izpolnjujejo pogojev za pridobitev posojila IBRD. Mednarodna banka za obnovo in razvoj (IBRD) pa je največja posojilodajalka za države v razvoju in hkrati največja zbirateljica finančnih sredstev iz različnih finančnih virov, katerih večina izhaja iz izposoje na mednarodnih kapitalskih trgih (Ministrstvo za finance Republike Slovenije 2013).

⁴⁷ Brez dostopa do mikrokreditov je še vedno 3 milijarde revnih (International Finance Corporation 2013).

⁴⁸ Angleško *National Rural Livelihood Project* (World Bank 2013b).

⁴⁹ Angleško *Afghanistan Access to Finance* (World Bank 2013b).

⁵⁰ Angleško: *MA MSME Development Project* (World Bank 2013b).

USD, vodita pa ga IDA in IBRD. V Etiopiji poteka Projekt razvoja ženskega podjetništva⁵¹, ki se osredotoča na povečanje dohodkov in zaposlenosti v mikro in majhnih podjetjih, ki so v polni ali delni lastni ženskih podjetnic. Projekt prav tako vodita IDA in IBRD, vreden pa je 50 milijonov USD. Različni projekti mikrofinanciranja v okviru agencij Svetovne banke trenutno potekajo še v Slonokoščeni obali, v Jordaniji, Burkini Faso, Mehiki, Rusiji, Etiopiji, Kirgiziji, Južnem Sudanu, Kambodži, Beninu, Nikaragvi, Egiptu, Bangladešu, Vietnamu, na Filipinih, Šrilanki, v Burundiju, Pakistanu, Togu, Braziliji, na Kosovu, Jamajki in v Republiki Kongo (World Bank 2013b).

4.8 Analiza delovanja ostalih pomembnejših mikrofinančnih institucij in njim sorodnih ustanov

Poleg banke Grameen, ki zagotavlja mikrofinančne storitve približno 8,5 milijonom kreditojemalcem in operira s približno petimi milijardami USD mikrokreditnega kapitala (Banka Grammen 2013b), se mi zdi pomembno opisati še dve izmed največjih mikrofinančnih institucij, predvsem zato, da opozorim na vlogo, ki jo pri odpravljanju revščine igrajo tudi ostale mikrofinančne institucije. To sta SKS Microfinance, ki deluje v Indiji, in BRAC, ki tako kot banka Grameen deluje predvsem v Bangladešu. Med največje mikrofinančne institucije na svetu spadajo še bangladeška ASA, indijske Spandana, Bandhan in SHARE, indonezijska Bank Rakyat ter mehiška Compartamos Banco in bolivijska BancoSol (Microfinance Information Exchange 2013b). Vse delujejo na bolj ali manj podobnem principu kot banka Grameen.

SKS Microfinance Indija je začela delovati leta 1998 kot nevladna organizacija, danes pa deluje kot komercialna mikrofinančna institucija. Po svetu je priznana kot institucija, ki je ustvarila kredibilen model za zagotavljanje mikrofinančnih storitev velikega dosega. Tudi pri SKS Microfinance so prepričani, da je mikrofinanciranje učinkovito orodje za odpravljanje revščine, saj revnim odpira ekonomske priložnosti z zagotavljanjem mikrokreditnih in mikrovarčevalnih storitev. Mikrokrediti, ki jih omogoča SKS Microfinance, so majhni (med 44 in 246 USD) in namenjeni revnim ženskam. SKS Microfinance se osredotoča predvsem na skupinsko posojanje. Leta 2011 je imela okoli 7,3 milijona strank in operirala s približno milijardo USD mikrokreditnega kapitala (SKS 2013).

---

⁵¹ Angleško *Women Entrepreneurship Development Project* (World Bank 2013b).

Začetki razvojne in mikrofinančne institucije BRAC segajo v leto 1972 in so povezani s pomočjo prizadetim v bangladeški vojni za neodvisnost. Do danes je BRAC zrasla v mednarodno mikrofinančno institucijo, ki mikrofinančne storitve zagotavlja na treh kontinentih. V Aziji je BRAC prisotna v Bangladešu, Afganistanu, Pakistanu, na Filipinih ter Šri Lanki, v Afriki pa deluje v Južnem Sudanu, Ugandi, Sierra Leoneju, Liberiji in Tanzaniji, prisoten pa je tudi v Latinski Ameriki in sicer na Haitiju. BRAC mikrofinančne storitve nudi okoli 8,5 milijona kreditojemalcem, trenutno operira z več kot 600 milijoni USD mikrokreditnih sredstev. Njen cilj je izkoreniniti revščino preko opolnomočenja revnih, to pa želi doseči tako, da revnim na širokem področju delovanja ustvarja priložnosti, da se sami izvijejo iz revščine. Prioritete BRAC-a so osredotočenost na revne ženske, delovanje po principu »od spodaj navzgor«, zagotavljanje zdravstvenega in prehranskega varstva ter šolanja, opolnomočenje revnih kmetov ter zagotavljanje mikrofinančnih storitev in sredstev po načelu nediskriminacije in prožnosti. Vizija organizacije BRAC je svet brez diskriminacije in izkoriščanja, kjer ima prav vsak priložnost, da izživi in izkoristi svoj potencial (BRAC 2013).

Področja delovanja BRAC-a so še zagotavljanje prehranske varnosti, opolnomočenje skupnosti, reševanje problemov, povezanih z naravnimi katastrofami in z globalnim segrevanjem, delovanje na področjih enakosti spolov in zagotavljanja človekovih pravic, zagotavljanje pravnih storitev za revne, promocija socialnega podjetništva in družbeno odgovornih investicij, spopadanje z ekstremno revščino, delovanje na področjih cestne varnosti in zagotavljanja varne pitne vode ter osnovnih higienskih standardov (BRAC 2013). Iz opisanega delovanja BRAC-a je razvidno, da ima širok spekter, kjer deluje in se poleg odpravljanja revščine preko mikrofinanciranja, posveča tudi ostalim problemom, s katerimi se soočajo revni.

Mikrofinančnim institucijam sorodne ustanove v državah v razvoju s prepotrebnim denarjem oskrbujejo več deset milijonov ljudi. Najbolj poznan primer takšnih ustanov so kreditno–varčevalna združenja Rotating Savings and Credit Association (ROSCA)⁵². V sistemu ROSCA vsaka članica⁵³ združenja v določenem časovnem obdobju prihrani enako količino denarja, celotna zbrana količina pa se ob koncu varčevalnega obdobja nameni eni določeni članici. Takšna veriga skupnega varčevanja in kreditiranja posamezne članice se nadaljuje, vse dokler ROSCA kredita ne prejmejo vse članice, potem pa se veriga ponovi (Collins in

---

⁵² Velikost teh združenj variira med 5 in 100 člani, višina skupnega zbranega zneska pa nekje med 25 in 400 USD (Morduch, Armendariz 2012, 70).

⁵³ Članice združenj ROSCA so navadno sosede, sodelavke ali prebivalke iste vasi.

drugi 2009, 116). Zelo pomembna prednost združenj ROSCA je, da ne zahtevajo fizičnega prostora, kjer bi se zbrani denar shranjevalo, saj je denar še isti dan, ko je zbran, tudi razdeljen dalje (Morduch in Armendariz 2010, 77). Ker se članice ROSCA-e med seboj zelo dobro poznajo, je v primeru neizpolnjevanja obveznosti velik tudi »vrstniški pritisk«, ki veliko prispeva k zelo visokemu odstotku izpolnjevanja kreditnih obveznosti (Morduch in Armendariz 2010, 81).

Kreditno/varčevalna združenja ROSCA so torej učinkovit sistem samopomoči in solidarnosti, znotraj katerega članice preko manjših hranilnih vlog ena za drugo zberejo večjo količino denarja, ki služi za obsežnejše investicije ali pa kar za ustanovitev mikroobrti.

Morduch in Armendarizova (2010, 69) ter avtorji, ki jih povzemata, ROSCA-m pripisujejo velik pomen. Raziskava med 1.066 gospodinjstvi, ki jo je leta 2000 izvedla Bank Rakyat Indonesia⁵⁴, na primer ugotavlja, da je kar 40 odstotkov gospodinjstev, ki sicer redno koristijo mikrofinančne storitve, udeleženi tudi v ROSCA-h. Bouman (v Morduch in Armendariz 2010, 69) ugotavlja, da so ROSCA-e v zgodnjih 70. letih dvajsetega stoletja predstavljale kar 8 do 10 odstotkov etiopskega BDP in 20 odstotkov vseh bančnih vlog v indijski zvezni državi Kerala, prav tako pa je bila najmanj polovica podeželskega prebivalstva v Nigeriji, Kongu, Liberiji, Togu, Kamerunu in Slonokoščeni obali vključena v združenja ROSCA. Levenson in Besley (v Morduch in Armendariz 2012, 69) ugotavljata, da je med leti 1977 in 1991 četrtna tajvanskega prebivalstva sodelovala v ROSCA-h.

Podobne ROSCA-m so tako imenovane Skupine samopomoči⁵⁵ v Indiji, ki jih sestavlja do 20 članic. Članice se med seboj dogovorijo, da bodo varčevale v enakih zneskih in v rednih časovnih intervalih. Nad prihranki bdi vodja skupine ali banka. Zbrani denar si posamezne članice izposojajo za različne namene po vnaprej določenih pogojih in obrestni meri (Fisher in Sriram 2002, 172). V Indiji je leta 2001 obstajalo 285.000 skupin samopomoči, ki so v povprečju imele 17 članov, kar pomeni, da je bilo v skupine samopomoči vključenih skoraj 5 milijonov revnih (Fisher in Sriram 2002, 172).

Združenja Accumulating Savings and Credit Association (ASCA) so korak bližje kreditnim zadrugam, katerih značilnosti bom opisal v nadaljevanju podpoglavja. Članice združenja ASCA redno varčujejo, samo združenje pa služi kot posrednik pri tem, da zbrani denar posoja

---

⁵⁴ Izračune je naredil Jonathan Morduch.

⁵⁵ Angleško *Self Help Groups*.

posameznim članicam, ki kredit potrebujejo, s katerimi se dogovori tudi glede dinamike odplačevanja in višine obrestne mere (Collins in drugi 2009, 117).

Kot je bilo že omenjeno, med najpomembnejše ustanove, ki so pripomogle k razvoju sodobnega mikrofinanciranja, sodijo kreditne zadruga, ki segajo v 19. stoletje in danes predstavljajo znaten del mikrofinanciranja podobnih kreditnih programov. Svetovni Svet kreditnih zadrug⁵⁶ je leta 2007 po vsem svetu naštel kar 47.134 kreditnih zadrug, v katere je bilo vključenih 177 milijonov članic in članov (Morduch in Armendariz 2010, 80). Kreditne zadruga delujejo na podoben način kot ASCA. Članice in člani, ki zmorejo, v okviru zadrug varčujejo, članice in člani, ki denar potrebujejo, pa si ga izposojajo glede na potrebe. Najpomembnejše značilnosti kreditnih zadrug so, da članicam in članom ni potrebno čakati, da in kdaj bodo na vrsti, če si bodo hoteli izposoditi denar⁵⁷. Vse članice in člani, tako tisti, ki varčujejo, kot tudi tisti, ki si izposojajo, so enakovredni delničarji zadruga in demokratično sprejemajo najpomembnejše odločitve (Morduch, Armendariz 2010, 81). Najpomembnejše značilnosti kreditnih zadrug sicer zelo spominjajo na značilnosti skupinskega posojanja v okviru banke Grameen. Članice in člani kreditne zadruga morajo živeti v isti župniji, tisti, ki ne izpolnjujejo obveznosti, izgubijo vse prihranke, prav tako pa morajo nositi nezanemarljivo breme »vrstniškega pritiska«, članice in člani z nizkimi dohodki imajo enake pravice, kot tisti z višjimi in ne smejo biti podvrženi diskriminaciji (Morduch in Armendariz 2010, 81).

4.9 Trendi mikrofinanciranja v 21. stoletju

Cull, Demirgüç-Kunt in Morduch (2007, 108–109) so leta 2007 izvedli analizo vodilnih mikrobank, v kateri so preučevali 124 mikrofinančnih institucij iz 49 držav v razvoju⁵⁸ in modernejše trende mikrofinanciranja. Mikrofinančne institucije se v zadnjih letih ne osredotočajo le na skupinsko posojanje, ki sta ga popularizirali banki Grameen in BancoSol, temveč tudi na dve drugi obliki mikrokreditiranja, in sicer na vaško bančništvo ter na osebna,

---

⁵⁶ Angleško *World Council of Credit Unions*.

⁵⁷ Tako kot je to pri ROSCA-h.

⁵⁸ 40 odstotkov preučevanih mikrofinančnih institucij je bilo iz Latinske Amerike in Karibov, 17 odstotkov iz Vzhodne Evrope in Osrednje Azije, 17 odstotkov iz Podsaharske Afrike, 10 odstotkov iz Južne Azije, 9 odstotkov iz Vzhodne Azije in Pacifika, 7 odstotkov iz Bližnjega Vzhoda in Severne Afrike. 30 največjih mikrofinančnih institucij skupaj zagotavlja mikrokredite za več kot 90 odstotkov vseh kreditnejalcev (Cull in drugi 2007, 110). Podatke za študijo so avtorji pridobili od organizacije The Microfinance Information Exchange (MIX). MIX je neprofitna ustanova, ki se posveča izboljševanju informacijske infrastrukture o mikrofinanciranju, preko uveljavljanja standardov finančnega in operativnega poročanja ter in zagotavljanja raznih relevantnih podatkov o mikrofinanciranju in o mikrofinančnih institucijah (Microfinance Information Exchange 2013a). Podatki, uporabljeni v raziskavi, so bili pridobljeni med leti 1999 in 2002, s tem da je 70 odstotkov uporabljenih podatkov iz leta 2002.

individualna posojila. Slednja so povsem podobna praksam klasičnih bank (Cull in drugi 2007, 108–109). Kreditorejmalci posamezniki v povprečju jemljejo večje kredite (1.220 USD) in za mikrofinančne institucije pomenijo najboljši vir dobička, predvsem zaradi manjših stroškov kredita. Je pa ta oblika mikrokreditiranja še vedno najmanj razširjena (Cull in drugi 2007, 109). Vendar so avtorji mnenja, da tudi individualni krediti predstavljajo pomembno pot pri tem, da mikrofinančne institucije dosežejo samozadostnost⁵⁹. Omeniti je potrebno še, da ženske predstavljajo le 46 odstotkov kreditorejmalcev posameznikov. Zanimivo je tudi dejstvo, da se tako banka Grameen kot tudi BancoSol vedno bolj osredotočata na kreditorejmalce posameznike (Cull in drugi 2007, 109).

Pri vaških bankah je slika ravno obratna. Ženske tu predstavljajo kar 88 odstotkov vseh kreditorejmalcev, vaše banke služijo najrevnejšim med revnimi, povprečni krediti so tu najnižji (148 USD), obresti in stroški za mikrofinančne institucije pa najvišji (Cull in drugi 2007, 113). Mikrofinančnim institucijam vaše banke prinašajo najmanjši dobiček. Ta veja mikrofinanciranja je tudi najbolj odvisna od subvencij (Cull in drugi 2007, 109). Po organizacijski strukturi vsaka veja vaše banke sestavi samostojno večjo skupino kreditorejmalcev in ima tudi določeno stopnjo neodvisnosti. Najbolj znani mikrofinančni instituciji na področju vaških bank sta Pro Mujer in Freedom from Hunger (Cull in drugi 2007, 113).

Skupinsko posojanje se uvršča med obe drugi obliki mikrofinanciranja, kjer višina povprečnega kredita znaša 431 USD, ženske pa predstavljajo 75 odstotkov kreditorejmalcev (Cull in drugi 2007, 115).

Tako pri vaških bankah kot pri skupinskem posojanju stroški mikrokreditov prevladajo nad dohodki iz naslova obresti, s tem, da je vrzel pri skupinskem posojanju manjša. Le pri individualnih posojilih je dobiček, sicer v zelo majhnem obsegu, višji od stroškov kreditiranja (Cull in drugi 2007, 113). Ker je izguba vaških bank največja, so seveda najbolj odvisne od subvencij, ki predstavljajo več kot tretjino njihovega portfelja, sledi skupinsko posojanje z 28 odstotki subvencij, pri posameznih kreditih pa je delež subvencij le 11 odstotkov (Cull in drugi 2007, 116).

Seveda kljub slabi dobičkonosnosti ne smemo pozabiti na socialno dimenzijo vaških bank, ki je izredno pomembna. Vaške banke so sicer najmanj dobičkonosna oblika mikroposojil, a po

---

⁵⁹ Zmožnost institucije, da ustvari toliko prihodkov, da sama, brez donacij ali subvencij pokrije svoje stroške (Microbanking Bulletin 2005, 57).

drugi strani služijo najrevnejšim kreditijemalcem, ki so povečini ženske, prav tako imajo tudi največji doseg in posledično največji socialni učinek (Cull in drugi 2007, 115). Skupinski posojevalci in še posebej individualni posojevalci imajo sicer višje profite in nudijo višje kredite, a je njihov doseg precej manjši, delež ženskih kreditojemalk pa je precej nižji, kar pomeni, da ne dosegajo najrevnejših med revnimi (Cull in drugi 2007, 131). Socialni učinek individualnih kreditov je torej manjši kot učinek skupinskih ali vaških.

V zadnjih letih se je sicer močno povečalo tudi zagotavljanje sredstev za mikrokredite iz naslova zasebnih finančnih skladov. Leta 2007 je 91 zasebnih finančnih skladov, ki so zagotavljali sredstva za mikrofinanciranje, operiralo s 5,4 milijardami USD (CGAP v Morduch in Armendariz 2010, 255).

V četrtem poglavju sem prikazal, da je mikrofinanciranje primer dobre prakse za odpravo revščine in da je od svojih začetkov pa do danes postalo eden vodilnih in zelo čislnih pristopov za odpravo revščine na dolgi rok.

5 SPREMLJAJOČI UČINKI MIKROFINANCIRANJA

V petem poglavju se bom posvetil analizi spremljajočih učinkov mikrofinanciranja, ki dopolnjujejo njegov osnovni učinek, tj. odpravo revščine. V tem poglavju bom torej iskal odgovore na tretjo hipotezo, posvetil pa se bom tudi kritikam (pozitivnih) učinkov mikrofinanciranja.

5.1 Učinki mikrofinanciranja na dohodke in neto premoženje gospodinjstev, rodnost, prehranjenost, pismenost, šolanje, zdravstveno varnost in na neformalni kreditni trg

Podpoglavje začnjam z opisom učinka mikrofinanciranja na povečanje dohodkov gospodinjstev po tem, ko so se vključila v programe mikrofinanciranja. McNellyeva in Dunford (v Littlefield in drugi 2003, 2) v svoji raziskavi preučujeta udeleženske v mikrofinančnih in izobraževalnih programih organizacije CRECER⁶⁰ in ugotavljata, da so se dohodki dveh tretjin strank CRECER-ja povečali po tem, ko so se pridružile tej organizaciji. Prav tako so stranke poročale o oprijemljivem povečanju potrošnje njihovega gospodinjstva in o povečanju prihrankov, pri čemer jih je 80 odstotkov izjavilo, da pred tem niso imele nikakršnih prihrankov (Simanowitz in Walters v Littlefield in drugi 2003, 2).

Drioadisuryo, Rositan in Cloud (v Littlefield in drugi 2003, 2) ugotavljajo, da so se dohodki strank banke Raykat na indonezijskem otoku Lombok, po tem, ko so se vključile v bankine programe mikrofinanciranja, zvišali kar za 112 odstotkov, skoraj vse družine, vključene v katerega izmed programov, pa so se uspele izviti iz primeža revščine.

Avtorji McIntosh, Villaran in Wydick (2001, 923), ki so raziskovali učinke mikrofinanciranja v Gani, Gvatemali in Indiji, so analizirali učinke mikrofinanciranja na področju izboljšave domovanj (zidave, elektrifikacije, vgradnje notranjih wc-jev) in nakupov trajnejših dobrin (hladilnikov, pečic, koles, televizorjev in mobilnih telefonov). Ugotovili so, da mikrofinanciranje pozitivno vpliva predvsem na izboljšavo domovanj, kar je bilo še posebej vidno v podeželskih predelih Gvatemale, kjer je mnogo prebivalcev prav s pomočjo

---

⁶⁰ Credit with Education Program in Bolivia - CRECER je razvojna finančna institucija, ki ima sedež v Boliviji in ki zagotavlja mikrofinančne in izobraževalne storitve revnim ženskam, z namenom izboljšanja kvalitete njihovih življenj in življenj njihovih družin (CRECER 2013).

mikrokreditov uspelo zamenjati glinene zidove in tla iz zemlje z betonskimi zidovi in tlaki, kar je v veliki meri izboljšalo njihove bivanjske razmere in življenjsko okolje.

Pomembni raziskavi, ki dokazujeta vpliv mikrofinanciranja na odpravljanje revščine sta raziskavi o učinkih mikrofinanciranja v Bangladešu.

Prva je raziskava o učinkih programov banke BRAC, ki ugotavlja, da se je gospodinjstvom, ki so bila več kot štiri leta vključena v bankine programe mikrofinanciranja, njihova poraba povišala za skoraj 30 odstotkov, vrednost njihovega neto premoženja⁶¹ pa kar za 112 odstotkov (Mustafa in drugi v Littlefield, Morduch in Hashemi 2003, 3).

Druga raziskava je zelo znana raziskava o učinkih mikrofinanciranja treh največjih mikrofinančnih institucij v Bangladešu (Grameen, BRAC in RD-12), ki jo je izvedel Shahidur Khandker. Khandker (v Littlefield, Morduch in Hashemi 2003, 4) je ugotovil, da so s pomočjo mikrokreditov ženske stranke preučevanih mikrofinančnih institucij v povprečju povečale porabo gospodinjstev za 18 odstotkov, moške stranke pa za 11 odstotkov. Še pomembneje je, da se je petim odstotkom vseh strank, ki so sodelovale v mikrokreditnih programih, vsako leto uspelo izviti iz primeža revščine. Gledano na celotno populacijo Bangladeša se iz primeža revščine ob pomoči mikrofinanciranja izvije en odstotek prebivalstva letno. Ker menim, da je ta zelo raziskava pomembna tako za razumevanje učinkov mikrofinanciranja na odpravo revščine kot tudi za razumevanje spremljajočih učinkov mikrofinanciranja, bom njene ugotovitve v nadaljevanju podpoglavja podrobneje predstavil.

Najprej se raziskava⁶² osredotoča na vpliv mikrofinanciranja na zmanjševanje revščine v Bangladešu in sicer na nivoju posameznega gospodinjstva in na nivoju širše skupnosti.

---

⁶¹ Neto vrednost premoženja gospodinjstva (angleško household net worth) Khandker označi kot vrednost trenutnega premoženja gospodinjstva minus trenutne neplačane kreditne obveznosti gospodinjstva (Khandker 1998, 47).

⁶² Raziskavi sta bili pravzaprav dve, prva leta 1992, druga pa leta 1998, vmesni čas med obema raziskavama pa omogoča primerjavo podatkov in merjenje učinkov. Obe raziskavi sta bili izvedeni pod pokroviteljstvom Svetovne Banke. Raziskava iz leta 1992 je zajela 1.798 gospodinjstev iz 29 than (administrativna okrožja v Bangladešu – celotno število than na državni ravni je 509) po vsem Bangladešu. Raziskava iz leta 1998 je obstoječim gospodinjstvom dodala 801 gospodinjstvo, tako da je bilo skupno število zajetih gospodinjstev 2.599. V analizo rezultatov so raziskovalci vključili 1.638 gospodinjstev. Leta 1992 je bilo 26 odstotkov gospodinjstev vključenih v enega od programov mikrofinanciranja, do leta 1998 pa je ta procent narasel na 53 odstotkov. Raziskava je zajemala tako moške, kot ženske (Khandker 2005, 272).

Kar se tiče direktnega vpliva programov mikrofinanciranja na revščino⁶³, so bili preučevani naslednji njegovi učinki:

- na zmerno in ekstremno revščino;
- na neto premoženje posameznega gospodinjstva;
- na letno porabo na posamezno osebo;
- na znesek letnega kredita, ki ga je imelo posamezno gospodinjstvo.

Opazovano je bilo obdobje med letoma 1992 in 1998. Rezultati so bili spodbudni, saj sta se v opazovanem obdobju, po podatkih raziskave sodeč, občutno zmanjšali tako zmerna kot tudi skrajna revščina, prav tako pa so se zvišali neto premoženje posameznega opazovanega gospodinjstva, njegova letna poraba ter velikost letnega kredita, ki so ga bila posamezna gospodinjstva zmožna pridobiti. V številkah se je poraba posameznega gospodinjstva povečala za 18 BDT na vsakih 100 izposojenih BDT, če so kreditateljke ženske, in za 11 BDT, če so kreditjemalci moški, torej za 18 in za 11 odstotkov (Khandker 1998, 148). Khandker tudi ocenjuje, da za to, da se 6-članska družina izvije iz primeža revščine, zadostuje že 12.000 BDT⁶⁴ mikrokredita letno.

V raziskavi so bili predmet preučevanja tudi spremljajoči učinki mikrofinanciranja in sicer na:

- zvišanje potrošnje gospodinjstev;
- zvišanje neto premoženja in produktivnosti gospodinjstva;
- dohodke ter spremembo zaposlitvene strukture;
- šolanje in prehranjenost otrok;
- uporabo kontracepcije in rodnost;
- neformalne oblike posojanja denarja (Khandker 1998, 46–50).

Učinek na zvišanje potrošnje na glavo gospodinjstva je bil sledeč: ko je gospodinjstvo prejelo 10–odstotno povečano posojilo, se je njegova poraba povečala za povprečno 4 odstotke⁶⁵, če je bila udeleženka programa ženska, in za povprečno 2 odstotka, če je bil udeleženec moški (Khandker 1998, 46 in 55). V BDT to pomeni, da se je v letu 1991 poraba povprečnega opazovanega gospodinjstva v Bangladešu na vsakih 100 izposojenih BDT povečala za 15

---

⁶³ Za Bangladeš je mogoče prag revščine izračunati na podlagi zadostnega dnevnega vnosa kalorij – po izračunih Organizacije ZN za prehrano in kmetijstvo (angleško *UN Food and Agriculture Organization* – FAO) je to 2.112 kalorij dnevno. Leta 1998 je bila meja zmerne revščine letna poraba 5.270 Tak na osebo, prag absolutne revščine pa 4.216 BDT na osebo (Khandker 1998, 148).

⁶⁴ Okoli 113 EUR (Coinmill 2013a).

⁶⁵ Grameen: 4,5%, BRAC: 3,9%, RD-12: 4,0% (Khandker 1998, 46).

BDT⁶⁶, v letu 1998 pa za 21 BDT⁶⁷ (Khandker 2005, 278–279). Poraba se z leti povečuje progresivno, kar kaže na to, da daljša časovna vključenost gospodinjstev v programe mikrofinanciranja premosorazmerno povečuje njihovo neto premoženje in obseg potrošnje ter s tem tudi blaginjo znotraj gospodinjstev.

Glede povečanja čistega neto premoženja ter zvišanja produktivnosti posameznega gospodinjstva Khandker (1998, 47) ugotavlja, da mikrokredit v veliki meri prispeva k povečanju čistega neto premoženja posameznega gospodinjstva, vendar predvsem, če so kreditorejmalci moški, kar je, na sicer napisano kontradiktorna ugotovitev. 10–odstotno povečanje kredita tako zviša neto premoženje gospodinjstva za povprečno 2 odstotka⁶⁸. Vključenost v programe mikrofinanciranja prinese povprečno 54–odstotno povišanje produktivnosti v vaseh. Na povečano produktivnost v največji meri vpliva povečanje podeželske nekmetijske proizvodnje (Khandker 1998, 53).

Kar se tiče učinka na povprečen dohodek in zaposlitveno strukturo, Khandker (1998, 53) ugotavlja, da vključitev v program mikrofinanciranja posameznemu gospodinjstvu prinaša povprečno 30 odstotkov višji dohodek, pri čemer je pomembno dejstvo, da se dohodki iz naslova kmetijstva sicer zmanjšajo, a se v večji meri povečajo dohodki v nekmetijskem samozaposlitvenem sektorju, ki je bolj produktiven in prinaša višjo dodano vrednost. Khandker (1998, 53) še ugotavlja, da se pri vseh treh preučevanih mikrofinančnih institucijah opazno poveča število samozaposlenih in upade število zaposlenih v kmetijstvu.

Pri učinku programov mikrofinanciranja na šolanje otrok, le–ti doprinesejo predvsem k dvigu šolajočih se dečkov, saj 10–odstotno povečanje kredita povprečno pomeni 3–odstotno povečanje šolajočih se dečkov⁶⁹, medtem ko na dvig šolajočih se deklic nima zelo pomembnega vpliva, z izjemo banke Grameen, kjer 10–odstotno povečanje mikrokredita prinese dvig stopnje šolajočih se deklic za 2 odstotka (Khandker 1998, 49). Zadnje verjetno lahko pripišemo boljši ozaveščenosti Grameenovih žensk. Ob tem je zanimivo predvsem dejstvo, da tako ženski kot moški kredit v večji meri vpliva na dvig šolajočih se dečkov v

---

⁶⁶ Od teh 15 BDT je posamezno opazovano gospodinjstvo 7 BDT namenilo nakupu hrane, 8 BDT pa ostali gospodinjški potrošnji (Khandker 2005, 278).

⁶⁷ Od teh 21 BDT je posamezno opazovano gospodinjstvo 12 BDT namenilo za nakup hrane, 9 BDT pa za ostalo gospodinjško potrošnjo (Khandker 2005, 279).

⁶⁸ Grameen: 1,5%, BRAC: 2,0%, RD–12: 2,2% (Khandker 1998, 47).

⁶⁹ Grameen: 2,4%, BRAC: 2,8%, RD–12: 3,1% (Khandker 1998, 49).

primerjavi s šolajočimi se deklicami. Ta podatek kaže na to, da očitno tudi matere svoje hčere raje zadržijo doma, kot da bi jih poslale v šolo. Doma so jim v pomoč pri samo-zaposlitvenih dejavnostih, ki jih ustanavljajo in opravljajo s pomočjo mikrokreditov (Khandker 1998, 49). Kljub temu pa tudi ta učinek, dolgoročno, preko večjega števila šolajočih se ter posledično boljše izobrazbe in boljših zaposlitvenih možnosti, pomembno vpliva na dvig življenjskega standarda gospodinjstev, vključenih v programe mikrofinanciranja.

Pitt je na podlagi Khandkerjeve raziskave iz let 1991–92⁷⁰ ugotavljal vpliv mikrofinanciranja na prehranjenost otrok in ugotovil, da ima mikrokredit, namenjen le ženskam, precejšen pozitiven učinek na obseg rok deklic in manjši, a prav tako pozitiven učinek, na obseg rok dečkov⁷¹. 10-odstotno povečanje kredita za 0,45 cm poveča obseg rok deklicam in za 0,39 cm dečkom (Pitt in drugi 2003, 110). Kredit, namenjen le ženskam, ima prav tako pozitiven učinek na višino deklic in dečkov glede na leta. 10-odstotni dvig mikrokredita pozitivno vpliva na dvig višine in sicer za 0,36 cm pri deklicah in za 0,5 cm pri dečkih v primerjavi s povprečno višino dečkov in deklic iz družin, ki niso bile vključene v programe mikrofinanciranja (Pitt in drugi 2003, 111).

Mikrofinanciranje je vplivalo tudi na manjšo rodnost in večjo pismenost, čeprav so se ti trendi začeli že pred nastopom mikrofinanciranja, zato je bolje govoriti o tem, da mikrofinanciranje sicer ni bilo pobudnik teh sprememb, je pa k njim gotovo prispevalo pomemben delež. Tako je med leti 1970 in 2000 rodnost v Bangladešu upadla s 7 otrok na 3,1 otroka, v Boliviji s 6,5 otroka na 3,9 otroka, v Indoneziji pa s 5,5 otroka na 2,5 otroka. Nepismenost žensk se je v tem obdobju v Bangladešu zmanjšala iz 88 odstotkov na 70 odstotkov, v Boliviji iz 54 odstotkov na 21 odstotkov, v Indoneziji pa iz 56 odstotkov na 18 odstotkov (Morduch in Armendariz 2010, 213).

Glede učinka mikrofinanciranja na neformalno posojanje Khandker (1998, 123) ugotavlja, da prisotnost formalnih mikrofinančnih institucij v posameznih vaseh močno poveča število mikrokreditov, na drugi strani pa zmanjša izposojanje pri neformalnih izposojevalcih denarja,

---

⁷⁰ Nabor raziskave je bil 1.798 gospodinjstev. 905 (59%) gospodinjstev je sodelovalo v programih mikrofinanciranja. Raziskva temelji na primerjavi med gospodinjstvi, ki so vključena v programe mikrofinanciranja in med tistimi, ki niso in tako ugotavlja učinke mikrofinanciranja (Pitt in drugi 2003, 103).

⁷¹ V raziskavi so avtorji merili obseg rok, indeks telesne mase in višino dečkov in deklic, vključenih v programe mikrofinanciranja v primerjavi z povprečnim obsegom rok, indeksom telesne mase in višino dečkov in deklic, ki je značilna za Bangladeš za določeno starost (Pitt in drugi 2003, 111). S tem, da so, tako pri deklicah, kot pri dečkih, vključenih v programe mikrofinanciranja, izmerili večji obseg rok, kot je povprečni obseg rok za določeno starost, so dokazovali pozitivne učinke mikrofinanciranja na prehranjenost in posledično na razvoj otrok.

kar seveda za revne kreditojemalce pomeni mnogo nižje obresti. To ima za gospodinjstva zelo velik pomen, saj preseka začaran krog, ki ga povzročajo oderuške obrestne mere in v katerega so gospodinjstva (pre)mnogokrat ujeta.

Pomembna ugotovitev je tudi, da je mikrokredit komplementaren kreditu komercialnih bank, saj se v vaseh, kjer so prisotne mikrofinančne institucije, poveča povpraševanje tudi po klasičnih komercialnih kreditih, če je tam prisotna podružnica klasične komercialne banke. Zaslugo za to lahko pripišemo mikrofinanciranju, saj so programi mikrofinanciranja v vaseh, v katerih delujejo, ustvarili kulturo bolj odgovornega in zanesljivega izpolnjevanja kreditnih obveznosti, kar tudi klasične banke spodbudi, da v revnih vaseh odprejo svojo podružnico (Khandker 1998, 123).

Khandkerjeva raziskava je pokazala, da mikrofinanciranje na nivoju Bangladeša dejansko in dokazano zmanjšuje nivo revščine in sicer za približno en odstotek celotne populacije na leto oziroma za pet odstotkov letno med tistimi, ki so vključeni v programe mikrofinanciranja. Khandker (1998, 60) je to ugotovitev utemeljil z naslednjimi podatki: v opazovanem obdobju med letoma 1992 in 1998 je bila v Bangladešu približno polovica celotnega prebivalstva primerna za vključitev v programe mikrofinanciranja, od katere je bilo 53 odstotkov ljudi dejansko vključenih v kakšnega od programov, kar pomeni, da je bilo v programe mikrofinanciranja vključenih okoli 26 odstotkov celotnega prebivalstva Bangladeša. V opazovanem obdobju se je tako, sodeč po raziskavi, v gospodinjstvih, vključenih v programe, povprečna raven zmerne revščine znižala iz 83,7 odstotka, kolikor je znašala leta 1992, na 65,5 odstotka leta 1998. Od tega je raven ekstremne revščine padla iz 45 odstotkov na dobrih 31 odstotkov. Celotna raven revščine med gospodinjstvi, vključenimi v programe mikrofinanciranja, se je znižala za 18,2 odstotka, kar pomeni že prej omenjenih 5 odstotkov populacije Bangladeša, ki je vključena v programe mikrofinanciranja (Khandker 2005, 283).

Za razumevanje učinkov mikrofinanciranja je pomembno tudi, da je bila v letih, ko je Khandker izvajal raziskavo, skupna letna stopnja znižanja zmerne revščine okoli tri odstotke. K temu so poleg mikrofinanciranja prispevali tudi boljši ekonomski pogoji v Bangladešu, ki so bili posledica gospodarske rasti in posledičnega dviga BDP-ja (Khandker 2005, 283). Od treh odstotkov letne stopnje znižanja revščine lahko dober odstotek pripišemo mikrofinanciranju, kar pomeni skoraj 40–odstotni vpliv mikrofinanciranja na zmanjšanje skupne letne stopnje zmerne revščine v Bangladešu (Khandker 2005, 284).

Končna ugotovitev obsežne Khandkerjeve raziskave je, da je mikrofinanciranje pravo orodje za zmanjševanje in posledično za izkoreninjenje revščine ter da prinaša tudi pozitivne spremljajoče učinke. Priznava, da je mikrofinanciranje sicer le eden od instrumentov za odpravljanje revščine, a mu pripisuje zelo pomembno vlogo (Khandker 1998 60).

Kakšni pa bi lahko bili bolj dolgoročni učinki mikrofinanciranja? Programi mikrofinanciranja, ki jih Khandker (1998, 148) navaja v raziskavi, se z revščino spoprijemajo tako, da vplivajo na povečanje porabe revnih gospodinjstev in s tem na dvig blagostanja gospodinjstev. S tem pristopom se v Bangladešu iz primeža revščine resda uspe izviti enemu odstotku prebivalstva letno⁷², a je pomembno tudi to, da bodo učinki zmanjševanja in odpravljanja revščine na dolgi rok manjši, če bomo nanjo skušali vplivati le s povečano potrošnjo gospodinjstev, ne pa tudi s vplivom na rast dohodkov ter večanja produktivnosti revnih. Kako torej dalje? Khandker (1998, 148) zagovarja tezo, da so za doseganje bolj dolgoročnih učinkov mikrofinanciranja pri spoprijemanju z revščino, nujno potrebni takšni prijemi, ki bodo prispevali k višji gospodarski rasti, višji produktivnosti revnih, večjemu BDP in s tem k bolj dolgoročnemu ter bolj vzdržnemu blagostanju revnih.

5.2 Učinki mikrofinanciranja na opolnomočenje žensk

Eden najbolj pomembnih, če ne celo najpomembnejši spremljajoči učinek mikrofinanciranja, je učinek na opolnomočenje žensk. Mikrofinanciranje je s tem, ko je ženskam omogočilo dostop do finančnih virov, mnogim med njimi sploh prvič omogočilo tudi, da lahko same in neodvisno upravljajo z denarjem. To jim prinaša večjo samostojnost, večjo samozavest in boljše samozavedanje. Ker mikrofinanciranje omogoča ženskam razpolaganje z lastnimi finančnimi sredstvi, lahko same sprejemajo investicijske odločitve ter tako v precej večji meri vplivajo na pomembne odločitve tako v okviru gospodinjstva kot tudi v okviru širše skupnosti. Dodati je potrebno še, da so kulturni vzorci družb v državah, kjer mikrofinanciranje deluje, zelo tradicionalni in da so ženske v teh državah skoraj praviloma v zelo podrejeni vlogi. To daje mikrofinanciranju kot instrumentu za opolnomočenje žensk še večjo težo in tudi odgovornost.

Zagovorniki mikrofinanciranja trdijo, da mikrofinanciranje služi tudi kot orodje za preprečevanje nasilja nad ženskami, saj ženske zaradi obveznosti do mikrofinančnih institucij niso več omejene le na očem javnosti skriti svet znotraj štirih sten posameznega

---

⁷² Gledano na raziskavo iz leta 1998.

gospodinjstva. In prav bojazen moških pred obsodbo nasilja iz zunanjega sveta, služi kot dober preprečevalec nasilja v družini (Morduch in Armendariz 2010, 227).

Littlefieldova, Morduch in Hashemi (2003, 7) v svoji raziskavi o vplivu mikrofinanciranja na opolnomočenje žensk navajajo več empiričnih učinkov opolnomočenja. Tako je na primer najpomembnejši učinek programa za opolnomočenje žensk v Nepalju ta, da je kar 68 odstotkov žensk po tem, ko so se vključile v omenjeni program, začelo sprejemati lastne odločitve o nakupu in prodaji lastnine, šolanju svojih hčera in načrtovanju družine ter bilo aktivnih v pogajanjih glede porok svojih hčera. Vse opisane dejavnosti so sicer v Nepalju tradicionalno bolj ali manj izključno v domeni odločanja moških.

Raziskava in primerjava med 1.300 ženskami v Bangladešu, ki so oziroma niso bile vključene v programe mikrofinanciranja, je pokazala, da takšni programi dejansko pomembno vplivajo na njihovo opolnomočenje, najsi bo to mobilnost, lastništvo in kontrola nad produkcijskimi sredstvi ali pa soudeležba pri sprejemanju odločitev, politično udejstvovanje ter večje zavedanje o lastnih pravicah. Emancipacijski učinek se je povečeval skladno z dolžino vključenosti v program mikrofinanciranja (Hashemi, Schuler in Riley v Littlefield in drugi 2003, 7).

Naila Kabeer (v Littlefield in drugi 2003, 7) je v svoji raziskavi na primer ugotovila, da programi mikrofinanciranja v Bangladešu močno pozitivno vplivajo na dvig samopodobe in dostojanstvo žensk. Pomembno je tudi, da je višji prispevek žensk v proračun gospodinjstva vodil do zmanjšanja napetosti in nasilja v gospodinjstvu ter do večjega spoštovanja in naklonjenosti s strani njihovih mož. Tudi Kabeerova je ugotovila, da so pozitivni učinki programov mikrofinanciranja prihajali bolj do izraza premosorazmerno s trajanjem programov. Izpostavila je še pomen mikrokreditov, namenjenim le ženskam, saj bodo možje manj verjetno delili svoja posojila z ženami, obratno pa ne drži, posojila, namenjena le ženskam, bodo precej bolj verjetno prinesla koristi celotni družini. Posojila, namenjena le moškim, ki imajo zaradi drugačne narave njihove uporabe zelo majhen vpliv na odpravo neenakosti znotraj družine. Mikrokrediti, namenjeni le moškim, zato večkrat celo služijo kot dejavnik, ki možem pomaga preprečevati, da bi se njihove žene posluževale metod samozaposlovanja, s tem pa tudi ohranjajo status quo znotraj družine (Morduch in Armendariz 2010, 228), ki seveda ni v prid opolnomočenju žensk.

Tudi Khandker se je v okviru v prejšnjem podpoglavju že opisane raziskave o učinkih mikrofinanciranja osredotočil na opolnomočenje žensk in vlogo, ki jo pri tem odigra

mikrofinanciranje. V zvezi z zmožnostjo samostojne porabe posojila raziskava ugotavlja, da mikrokrediti dejansko pozitivno in značilno vplivajo na neodvisnost žensk pri porabi kredita in na njihovo samostojno odločanje v zvezi z njihovo uporabo (Khandker in drugi 2006, 814).

Khandker še doda, da mikrokredit, namenjen ženskam, v precejšnji meri poveča verjetnost, da bo mož izjavil, da njegova žena lahko sama in neodvisno kupuje dobrine in premoženje znotraj gospodinjstva. Poveča tudi stopnjo zavedanja moških o tem, da imajo sedaj njihove žene na razpolago lastne finančne vire, s katerimi lahko samostojno upravljajo. Ženske po vključitvi v programe mikrofinanciranja poročajo tudi o povečanju lastnih dohodkov in prihrankov (Khandker in drugi 2006, 815).

Podatki raziskave kažejo tudi na večjo samostojnost žensk na pomembnih področjih odločanja v gospodinjstvu, kot so odločanje o večjih popravilih, nakupu živine in opreme za gospodinjstvo ter najemanju novih posojilnih (Khandker in drugi 2006, 815). Prav tako mikrofinanciranje poveča mobilnost žensk in zmanjša stopnjo konflikta med možem in ženo glede pravice žensk do mobilnosti (Khandker in drugi 2006, 816). Sodelovanje v programih mikrofinanciranja poveča tudi poznavanje kabinname⁷³, ki je v pomoč ženskam v primeru ločitve in možnosti, da se bo žena samostojno udeležila volitev (Khandker in drugi 2006, 816).

Khandker (v Morduch in Armendariz 2010, 212) ugotavlja še, da 100–odstotno povečanje zneska kredita pri ženskah za 5 odstotkov poveča izdatke gospodinjstva, ki niso povezani z nakupom hrane in za 1 odstotek poveča izdatke, povezane z nakupom hrane.

Alexandra Bernasek (2003, 374) je v svoji raziskavi iz leta 2003 ugotavljala učinke programov mikrofinanciranja banke Grameen na ekonomski, družbeni in zdravstveni položaj žensk. Začne s tem, da je banka Grameen revolucionarna v mnogo pogledih, saj njen pristop do reševanja problema revščine »od spodaj navzgor« omogoča revnih ženskam neposreden in uradno reguliran dostop do finančnih virov, ki ga pred tem niso bile deležne, ter kredite priskrbi neposredno ženskam, kar je zelo pomembno za njihovo opolnomočenje, saj obstajajo veliko večje možnosti, da bodo z denarjem res upravljale same in samostojno.

---

⁷³ Kabinname pomeni predporočno pogodbo v Bangladešu, ki ženskam zagotavlja določene pravice v primeru ločitve.

Pri učinku na ekonomski položaj žensk Bernaskova (2003, 374) še ugotavlja, da je veliko pokazateljev o tem, da udejstvovanje žensk v Grameenovih programih mikrofinanciranja precej poveča dohodke žensk in njihov finančni prispevek k družinskemu proračunu. Tudi kar se tiče socialnega in zdravstvenega položaja žensk, avtorica ugotavlja, da je dostop do stanovanjskih kreditov zelo izboljšal bivanjske razmere za mnogo bangladeških žensk in njihovih družin, kar po eni strani pomembno izboljšuje kvaliteto in standard življenja, na drugi strani pa nudi veliko boljšo zaščito pred boleznimi (Bernasek 2003, 375).

Hashemi, Schuler in Riley (v Bernasek 2003, 375) so na primer ugotovili, da so ženske zmožne ohraniti nadzor nad finančnimi sredstvi, ki so jih dobile s krediti in tudi nad dohodki, ki so izhajali iz naloženega kredita. Kar 70 odstotkov kreditotjemalk je izposojena sredstva namenilo ustanovitvi podjetja, ki so ga vodile same ali v partnerstvu s svojim možem. Borstein (v Bernasek 2003, 375) še ugotavlja, da je veliko žensk posojila namenilo nakupu ali najemu zemlje, to pa so lahko storile v svojem imenu, ker so razpolagale s lastnimi finančnimi sredstvi.

6 VZDRŽNOST, NEODVISNOST IN SUBVENCIONIRANJE MIKROFINANČNIH INSTITUCIJ

Preden zaključim, se mi zdi pomembno nasloviti še pomemben izziv v okviru mikrofinanciranja, in sicer vzdržnost in neodvisnost mikrofinančnih institucij na eni strani ter odvisnost mikrofinančnih institucij od subverncij na drugi strani. Morduch in Armendarizova (2010, 318) sta mnenja, da je nujno, da mikrofinančne institucije na dolgi rok dosežejo finančno neodvisnost, saj se le tako lahko znebijo raznih pritiskov s strani donatorjev in delujejo resnično samostojno. Priznavata sicer, da se mnoge mikrofinančne institucije, med drugim v precejšnji meri tudi banka Grameen, še vedno poslužujejo raznovrstnih subvencij, ki jim pomagajo preživeti. Le-te prihajajo iz različnih virov in sicer s strani donatorjev, vlad držav svetovnega Severa, humanitarnih ustanov, družbeno odgovornih podjetij ter fundacij⁷⁴ (Morduch in Armendariz 2010, 318).

Vendar se vse več mikrofinančnih institucij zavzema za to, da bi postale popolnoma finančno vzdržne in neodvisne in tudi trend glede neodvisnosti mikrofinančnih institucij se iz leta v leto izboljšuje. Publikacija *MicroBanking Bulletin*⁷⁵ glede finančne vzdržnosti mikrofinančnih institucij poroča, da jih je bilo leta 2007 izmed 890, 549 že finančno neodvisnih. Cull, Demirgüç–Kunt in Morduch (v Morduch in Armendariz 2010, 87) pa so s podrobnejšo analizo podatkov *MicroBanking Bulletin*-a ugotovili, da je najpomembnejših 180 finančno neodvisnih mikrofinančnih institucij zagotavljalo mikrofinančne storitve za kar 87 odstotkov vseh mikrofinančnih klientov.

Kar se tiče subvencij v povezavi z vzdržnostjo oziroma z dobičkonosnostjo mikrofinančnih institucij je najbolj merodajen kar primer banke Grameen, ki v letnih poročilih trdi, da je dobičkonosna že od svojih začetkov, saj je bil skupni dobiček med leti 1985 in 1996 1,5 milijona USD. Vendar je banka v tem obdobju dobila 16,4 milijona USD direktnih subvencij, kar v resnici pomeni, da je preprosto sprejela več subvencij, kot jih je na koncu porabila, ni pa ustvarila dobička, kot ga pojmuje v klasičnem ekonomskem smislu (Morduch in Armendariz 2010, 322).

---

⁷⁴ Na tem mestu velja omeniti predvsem Fundacijo Billa in Melinde Gates ter Fordovo Fundacijo.

⁷⁵ *Microbanking Bulletin* pomeni glavni vir informacij o mikrofinančnih institucijah in o mikrofinančni industriji po celem svetu (Microfinance Information Exchange 2013c).

Morduch je za banko Grameen izračunal tudi indeks odvisnosti od subvencij⁷⁶ in ocenil, da bi banka Grameen morala obresti za svoje kredite dvigniti kar za 75 odstotkov, če bi med leti 1985 in 1996 hotela poslovati povsem brez pomoči subvencij (Morduch in Armendariz 2010, 324). Vendar doda, da so subvencije v začetkih funkcioniranja neke mikrofinančne institucije njihov ključni element delovanja, pot do vzdržnosti pa se prične šele, ko je finančno poslovanje mikrofinančnih institucij že konsolidirano. Grameen sicer že uresničuje dolgoročno strategijo, po kateri namerava doseči finančno vzdržnost in neodvisnost, kar bo naredila s prehodom iz subvencij na zagotavljanje potrebnega kapitala prek varčevalnih vlog svojih strank (Morduch in Armendariz 2010, 325).

Zanimiv je tudi podatek, da so pri banki BRAC leta 1980 donacije predstavljale 100 odstotkov njenih sredstev, leta 2012 pa le še 26 odstotkov, s tem, da se je letna masa mikrokreditnega kapitala dvignila iz 0,8 milijona USD na že omenjenih skoraj 600 milijonov USD (BRAC 2013). Očitno tudi ostale mikrofinančne institucije stremijo k doseganju finančne vzdržnosti in neodvisnosti.

---

⁷⁶ Angleško *Subsidy Dependence Index*.

7 ZAKLJUČEK

V drugem poglavju je bilo ugotovljeno, da so klasične finančne ustanove revne v državah v razvoju avtomatično izključevale iz sistema financiranja, saj so jih ocenile za kreditno neprimerne in preveč tvegane, da bi jim bile pripravljene posojati denar. Svoje početje so opravičevale tudi z izgovorom, da so stroški financiranja velikega števila majhnih kreditov preprosto previsoki, da bi si jih lahko privoščile, kar pa je po mojem mnenju daleč od resnice. Revni so bili, da so lahko preživeli, prisiljeni poiskati alternativne vire financiranja, predvsem preko neformalnih posojevalcev denarja, ki so za svoja posojila zaračunavali oderuško visoke obresti, te pa revnim niso dovoljevale nikakršnega ekonomskega razvoja, kaj šele izhoda iz revščine, ampak so jih držale ujete v začaran krog vsakodnevnega boja za obstanek in za golo preživetje.

Prav izključenost revnih iz formalnega sistema financiranja sam vidim kot zelo resen problem, ki bi se nujno moral znajti na dnevnem redu vseh pomembnejših političnih odločevalcev, saj gre pri izključenosti vsaj za diskriminatorno, če ne celo za rasistično prakso formalnih finančnih ustanov, za katere je velik del prebivalstva v državah v razvoju preprosto nepomemben in neviden. Z izključenostjo je revnim pravzaprav kršena osnovna človekova pravica do človeka dostojnega življenja.

Prvo hipotezo lahko torej potrdim, saj je nepripravljenost klasičnih bank, da v svoje kreditno delovanje vključijo ne le dimenzijo profita ampak tudi socialno dimenzijo, tista, ki v izdatni meri prispeva k temu, da se revščina samoizpolnjuje in da tako trmasto vztraja tudi v današnjem času, ko je vsaj osnovnih virov in dobrin dovolj za vseh 7 milijard in 200 milijonov Zemljanov. Če klasične banke, ki veljajo za stebre finančne moči, in ki imajo na voljo dovolj kapitala, revnih ne bi obravnavale le kot nepotrebno nadlogo ampak kot aktivne ekonomske subjekte, ki posedujejo mnoge veščine, s katerimi si lahko sami omogočijo preživetje in bi jih pri njihovem mikropodjetništvu finančno podprle, bi lahko revščino začeli počasi odpravljati prav pri njenem izvoru in sicer pri neenaki in nepravični porazdelitvi svetovnega bogastva.

Mikrofinanciranje po drugi strani v ospredje ne postavlja le gole maksimizacije dobička, ampak (revnega) Človeka in njegovo dostojanstvo. Ravno to je tisto, kar je pri mikrofinanciranju na nek način revolucionarno, saj sam koncept mikrofinanciranja ne predvideva le brezosebnega in mnogokrat zlorabljenega razdeljevanja »preživetvenih

paketov« v obliki razvojne pomoči, ampak kreditiranje sicer ekonomsko šibkega revnega posameznika, ki pa poseduje mnoge podjetniške in preživetvene sposobnosti. In te je vredno nasloviti in mu tako pomagati iz revščine. Veliko pove tudi dejstvo, da iniciativa za sodobno mikrofinanciranje ni prišla s strani katere od uveljavljenih mednarodnih organizacij ali pomembnega politika, ampak s strani posameznika, ki je imel močan socialni čut in spoštovanje do sočloveka, četudi je bil ta reven, praktično neviden in izkoriščen. So pa kasneje tudi pomembne mednarodne finančne organizacije, kot je na primer Svetovna banka, prepoznale potencial in vrednost mikrofinanciranja ter ga kot primer dobre prakse vključile v svoje delovanje, kar je pomembno sporočilo.

Koncept mikrofinanciranja se tako oddaljuje od preživetega koncepta vlad držav v razvoju, katerih namen dajanja finančne pomoči revnim je bil doseči predvsem prehransko neodvisnost njihovih držav, zmanjšanje revščine pa bi bil v tem primeru le bolj ali manj stranski učinek t.i. »zelene revolucije« in pa od »filantropskega« koncepta razvitih držav in njihovih organizacij, katerih namen je (pre)pogostokrat omejiti le najhujše, tj. podhranjenost in posledično smrt revnih, ki sta zvesti spremljevalki ekstremne revščine. Omejiti najhujše je sicer plemeniti cilj, toda stanje, ki do najhujšega vodi, je posledica nepravilno postavljenega svetovnega sistema. Seveda tudi mikrofinanciranje deluje znotraj obstoječega reda, vendar je po mojem mnenju njegov namen bolj trajnosten, saj skuša revščino na dolgi rok omejiti na način, ki daje revnim oprijemljiva sredstva in možnosti, da se sami izvijejo iz nje. Mikrofinanciranje revne tako opolnomoči in jim vrača izgubljeno dostojanstvo.

Drugo hipotezo lahko tako delno potrdim, saj mikrofinanciranje s skoraj 150 milijoni mikrokreditojemalk in mikrokreditojemalcev zavzema pomemben delež v mozaiku svetovnega boja z revščino in ima dokazane pozitivne učinke na zmanjševanje revščine, a se navkljub vsem pozitivnim učinkom bori s pojavom, ki ga danes, ob vsem znanstvenem in tudi siceršnjem človeškem napredku, ne bi smeli več poznati. Delna potrditev gre torej na račun delovanja mikrofinanciranja v sistemu, ki revščino omogoča in ohranja.

Skupni učinek mikrofinanciranja sicer seže dlje od ozko pojmovanega učinka na zmanjševanje revščine, saj ga dopolnjujejo tudi številni (pozitivni) spremljajoči učinki. Spremljajoči učinek, ki se mi ga zdi vredno še posebej izpostaviti, je gotovo opolnomočenje žensk. Ženske predstavljajo večino ekstremno revnega prebivalstva v državah v razvoju in so zato tudi najbolj ranljiva družbena skupina. Prav tako so nemalokrat podvržene konzervativnim patriarhalnim kulturnim vzorcem, ki jih vse prepogosto oddaljijo od kakršnegakoli javnega življenja. Mnoge ženske so s pomočjo mikrofinanciranja sploh prvič v

življenju prišle do možnosti razpolaganja z lastnimi finančnimi sredstvi, prav tako pa je ravno vključitev v programe mikrofinanciranja doprinesla k temu, da ženske niso bile več vezane le na štiri stene lastnega gospodinjstva, kar je po mojem mnenju precej prispevalo k opolnomočenju žensk v tradicionalno patriarhalnih družbah.

Ker je (ne)enakost med spoloma zelo kontroverzna tema, glede učinkov mikrofinanciranja na opolnomočenje žensk obstaja tudi mnogo kritik. Po mnenju kritikov naj bi ravno mikrofinanciranje prispevalo k dvigu nasilja nad ženskami, ker se moški ne želijo odreči tradicionalnim vzorcem, ki žensko postavljajo v podrejen položaj.

Ženske naj bi zaradi narave programov mikrofinanciranja še naprej opravljale obrobna in zelo slabo plačana dela v neformalnem sektorju ter s tem ostajale ujete na družbenem robu. Bernaskova (2003, 374) na primer trdi, da so kljub njim ali pa prav zaradi programov mikrofinanciranja, ženske podvržene neenakopravnemu in izkoriščevalskemu kapitalističnemu sistemu, v katerem se udeležujejo kot marginalizirane proizvajalke nepomembnih izdelkov za buržuazijo v razvitih državah.

Kaplagam in MacKewan Scott (v Bernasek 2003, 375) sicer glede delovanja žensk v neformalnem sektorju menita, da kljub zelo oprijemljivim dokazom, da so mikrokrediti banke Grameen v marsičem izboljšali ekonomski in socialni položaj žensk v Bangladešu, obstaja resna skrb, da se prav zaradi mikroposojil nadaljuje in pogloblja marginalizacija žensk, saj so za ženske, zaposlene v neformalnem sektorju, značilne nizka stopnja produktivnosti, slaba dostopnost do finančnih virov, pomanjkanje dostopa do novih tehnologij in kar je najpomembneje, zelo slaba oziroma skoraj nična prehodnost iz neformalnega v formalni sektor. Zato se kritiki mikrofinanciranja zavzemajo za to, da bi se v državah v razvoju pozornost posvečalo predvsem zaposlovanju čim več revnih v formalnem sektorju, ki zagotavlja večjo finančno in socialno varnost. Seveda pa je to lažje reči, kot storiti, saj formalni sektor v državah v razvoju ni dovolj razvit, da bi lahko revnim zagotavljal omenjeno varnost.

Mikrokrediti naj bi ustvarjali tudi breme (pre)zadolženosti, saj se mnogo žensk, prejemnic kreditov, dodatno zadolžuje drugje, da lahko poplačajo svoje kreditne obveznosti, to pa jih seveda neizogibno vodi v začarani krog dolgov (Bernasek 2003, 374). Prav tako pa naj se mikrofinančne institucije ne bi dovolj posvečale boju z škodljivostjo konzervativnega patriarhalnega sistema ter s tem preko mikrokreditiranja, s katerim ženskam sicer dajo določeno moč, ne odpravijo pa osnovnega problema njihove podrejenosti moškim, ženske

naredijo še bolj dovzetne za moževu izkoriščanje in nasilje (Bernasek 2003, 374). Tudi White (v Goetz in Sen Gupta 1996, 49) je na primer mnenja, da mikrofinanciranje bolj, kot da bi jim oporekalo, utrjuje tradicionalne spolne vloge, saj naj bi bili moški tisti, ki v resnici nadzorujejo investicije v mikropodjetja in dobičke, ki jih mikropodjetje ustvarja.

Končno naj bi mikrofinančne institucije s svojim karitativnim delovanjem vladam držav v razvoju dajale potuho pri eni njihovih osnovnih odgovornosti in sicer pri ustvarjanju oprijemljivih in dolgoročno vzdržnih možnosti revnih za izhod iz revščine (Bernasek 2003, 374). Vendar je tu relevantno dodati, da je nekje pač potrebno začeti.

Sam sicer menim, da mi je v diplomski nalogi uspelo dokazati, da ima mikrofinanciranje, ki v največji meri z mikrokrediti oskrbuje prav revne ženske, na opolnomočenje žensk pozitiven in oprijemljiv učinek, prav tako pa niso zanemarljivi ostali spremljajoči (pozitivni) učinki mikrofinanciranja. Tretjo hipotezo lahko torej potrdim.

Iz lastne izkušnje in opazovanja na potovanjih predvsem po Maroku in Šrilanki lahko sicer potrdim, da je ujetost žensk v tradicionalne patriarhalne vzorce še kako realno stanje, ki si ga na »emancipiranem« Zahodu sploh ne znamo več prav dobro predstavljati. Zato je vsakršen napor v doseganju tudi minimalnega opolnomočenja žensk, še kako dragocen in pomemben. Tudi vpetost zelo številnih Šrilančanov v neformalni sektor je zelo oprijemljivo dejstvo, zato je pred državami v razvoju gotovo še dolga pot do doseganja višje finančne in predvsem socialne varnosti svojih prebivalcev. Mikrofinanciranje in tudi ostali pristopi, katerih namen je doseči zmanjšanje revščine, lahko pripomorejo k temu, da bo ta pot krajša. Seveda pa bi bilo največje delo narejeno, če bi se družba razvijala v smer graditve medčloveške solidarnosti in pravičnejše porazdelitve svetovnega bogastva.

Ker zastopam stališče, da je mikrofinanciranje izjemno pomembno orodje pri odpravljanje revščine in pri naslavljanju revščine kot enega najbolj pomembnih izzivov sodobnega časa, se mi zdi nujno, da bi ga politični odločevalci in mednarodne organizacije v kar največji meri podprli. Prav je, da mikrofinanciranju svoj finančni prispevek namenijo tudi mednarodni finančni trgi, ki posedujejo največje količine kapitala.

Čemur v diplomskem delu nisem posvetil pretirane pozornosti in je po mojem mnenju vredno nadaljnje analize, je (negativen) vpliv globalne ekonomske in finančne krize na prejemnice in prejemnike mikrofinanciranja, ki je precejšen. To je še posebej vidno v Indiji, kjer je kriza povzročila propad mnogih mikrofinančnih institucij in kar je še pomembneje, kronično

zadolženost mikrokreditojemalcev, kar vodi v kreditno spiralo, saj so za poplačilo enega kredita prisiljeni najemati vedno nove in nove kredite. Ravno ta spirala naj bi bila odgovorna za precejšnje povečanje števila samomorov med revnimi prejemnicami mikrokreditov. Tema, ki je v povezavi z mikrofinanciranjem zelo zanimiva za nadaljnje raziskovanje, je tudi socialno podjetništvo in njegova vloga v razvoju modernih, človeku bolj prijaznih oblik podjetništva in delovnih pogojev.

V svoji diplomski nalogi sem se osredotočal predvsem na spopadanje z revščino, kot zelo realnim, negativnim in vztrajnim problemom, ki mnoge ljudi ohranja v človeka nevrednem položaju in katerega je potrebno nasloviti in se z njim spopasti tukaj in zdaj. Zato tudi pišem o instrumentih, ki so po mojem mnenju med najbolj učinkovitimi za boj z revščino in mogoče tudi za njeno dolgoročno ublažitev, gotovo pa ne za odpravo, saj jo samoohranja prav trenutni svetovni red. In prav o spremembi svetovnega reda in neoliberalnih kapitalističnih »vrednot« se je potrebno začeti pogovarjati, če želimo stopiti na pravo pot odprave revščine in vseh negativnih plati, ki jih prinaša s seboj.

8 LITERATURA

1. Ahlin, Christian, Jocelyn Lin in Michael Maio. 2011. Where Does Microfinance Flourish? Microfinance Institution Performance in Macroeconomic Context. *Journal of Development Economics* 95 (2): 105–120.
2. Anderson, Leigh C. in Laura Locker. 2002. Microcredit, Social Capital, and Common Pool Resources. *World Development* 30 (1): 95–105.
3. Armendariz de Aghion, Beatriz. 1999. On the design of a credit agreement with peer monitoring. *Journal of Development Economics* (60): 79–104.
4. --- in Jonathan Morduch. 2000. Microfinance beyond group lending. *Economics of Transition* 8 (2): 401–420.
5. Asian Development Bank. 2007. *Effect of Microfinance Operations on Poor Rural Households and the Status of Women*. Manila: Special Evaluation Study, Asian Development Bank.
6. Balkenhol, Bernd, ur. 2007. *Microfinance and Public Policy, Outreach, Performance and Efficiency*. New York: International Labour Organization, Palgrave Macmillan.
7. Banerjee, Abhijit, Esther Duflo, Rachel Glennerster in Cynthia Kinnan. 2010. *The Miracle of Microfinance? Evidence from a randomized Evaluation*. Cambridge, Massachusetts: Department of Economics, Massachusetts Institute of Technology.
8. Bayulgen, Oksan. 2008. Muhammad Yunus, Grameen Bank and the Nobel Peace Prize: What Political Science Can Contribute to and Learn From the Study of Microcredit. *International Studies Review* (10): 525–547.
9. Bernasek, Alexandra. 2003. Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women. *International Journal of Politics, Culture, and Society* 16 (3): 369–385.

10. Bernasek, Alexandra in James Ronald Stanfield. 1997. The Grameen Bank as Progressive Institutional Adjustment. *Journal of Economic Issues* 31 (2): 359–366.
11. Bornstein, David. 1997. *The Price of A Dream: The Story of the Grameen Bank*. Chicago: University of Chicago Press.
12. BRAC. 2013. *Who we are. What we do. BRAC at a glance*. Dostopno prek: <http://www.brac.net/content/stay-informed-brac-glance#.UpCei-LjVD1> (13. september 2013).
13. Bradač, Alenka. 2010. *Ekonomija*. Ljubljana: Zavod IRC. Dostopno prek: http://www.scpet.net/vss/xinha/plugins/ExtendedFileManager/demo_images/egradiva/Ekonomija_Bradac.pdf (16. maj 2013).
14. Brau C., James in Garry M. Woller. 2004. Microfinance: A Comprehensive Review of the Existing Literature. *Journal of Entrepreneurial Finance and Business Ventures* 9 (1): 1–26.
15. The Consultative Group to Assist the Poor (CGAP). 2011. *Foreign Capital Investment in Microfinance: Reassessing Financial and Social Return*. Washington: CGAP, Focus Note 71.
16. Cheston, Susy in Lisa Kuhn. 2002. *Empowering Women Through Micrifinance*. New York: United Nations Development Fund for Women (UNIFEM).
17. Coinmill. 2013a *EUR – BDT*. Dostopno prek: http://sl.coinmill.com/BDT_EUR.html#EUR=1 (25. september 2013).
18. --- 2013b. *EUR – USD*. Dostopno prek: http://sl.coinmill.com/EUR_USD.html#EUR=1 (25. september 2013).
19. CRECER. Dostopno prek: <http://www.crecer.org.bo/> (27. maj 2013).
20. Collins, Daryl, Jonathan Morduch, Stuart Rutherford in Orlanda Ruthven. 2009. *Portfolios of the Poor – How the World's Poor Live on \$2 a Day*. Princeton: Princeton University Press.

21. Cull, Robert, Asli Demirgüç-Kunt in Jonathan Morduch. 2007. Financial Performance and Outreach: A Global Analysis of leading Microbanks. *The Economic Journal* 117 (517): 107–133.
22. --- 2011. Does Regulatory Supervision Curtail Microfinance Profitability and Outreach? *World Development* 39 (6): 949–965.
23. Develtere, Patrick in An Huybrechts. 2005. The Impact of Microcredit on the Poor In Bangladesh. *Alternatives* (30): 165–189.
24. Fisher, Thomas in M.S. Sriram 2002. *Beyond Micro-Credit – Putting Development Back into Micro-Finance*. New Delhi: Vistaar Publications in Oxford: Oxfam.
25. Drioaadisuryo, Panjatian, D.M. Rositan in Kathleen Cloud. 1999. Gender, Self-Employment, and Microcredit Programs – An Indonesian Case Study. *The Quarterly Review of Economics and Finance* 39 (5): 769–779.
26. Goetz, Marie Anne in Rina Sen Gupta. 1996. Who takes the credit? Gender, power, and control over loan use in rural credit programs in Bangladesh. *World Development* 24 (1): 45–63.
27. Grameen Bank. 2012a. *What is Microcredit*. Dostopno prek: http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=9108 (12. oktober 2012).
28. --- 2012b. *What is Microcredit – Definition*. Dostopno prek: http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=108 (30. oktober 2012).
29. --- 2013a. *Introduction*. Dostopno prek: http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=210&Itemid=379 (6. januar 2013).
30. --- 2013b. *Data and Reports*. Dostopno prek: http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=453&Itemid=527 (13. maj 2013).

31. Hanlon, Joseph. 2004. It is Possible to Just Give Money to the Poor. *Development and Change* 35 (2): 375–383.
32. International Finance Corporation. 2013. *Microfinance*. Dostopno prek: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Industry_EXT_Content/IFC_External_Corporate_Site/Industries/Financial+Markets/MSME+Finance/Microfinance/ (27. november 2013).
33. Hashemi, Syed, Sidney Schuler in Ann Riley. 1996. Rural Credit Programs and Women's Empowerment in Bangladesh. *World Development* 24 (4): 635–653.
34. Hermes, Niels in Robert Lensink. 2011. Microfinance: Its Impact, Outreach and Sustainability. *World Development* 39 (6): 875–881.
35. --- in Aljar Meesters. 2011. Outreach and Efficiency of Microfinance Institutions. *World Development* 39 (6): 938-948.
36. Hudon, Marek in Daniel Traca. 2011. On the Efficiency of Subsidies in Microfinance: An Empirical Enquiry. *World Development* 39 (6): 966-973.
37. Kabeer, Naila. 1998. *Money Can't Buy Me Love: Re-Evaluating Gender, Credit, and Empowerment in Rural Bangladesh*. Brighton: Institute of Devopment Studies Discussion Paper No. 363, Institute of Development Studies.
38. Karlan, Dean in Nathanael Goldberg. 2007. *Impact Evaluation for Microfinance: Review of Methodological Issues*. Washington: Thematic Group on Poverty Analysis, Monitoring and Impact Evaluation, The World Bank.
39. Khandker R., Shahidur, Baqui Khalily in Zahed Khan 1995. *Grameen Bank: Performance and Sustainability*. Washington: The World Bank.
40. Khandker R., Shahidur. 1998. *Fighting Poverty with Microcredit: Experience in Bangladesh*. Washington: The World Bank.

41. --- 2001. *Does Microfinance Really Benefit the Poor? Evidence from Bangladesh*. Manila: Asia and Pacific Forum on Poverty Reduction: Reforming Policies and Institutions for Poverty Reduction, Asian Development Bank.
42. --- 2005. Microfinance and Poverty: Evidence using Panel Data from Bangladesh. *The World Bank Economic Review* 19 (2): 263–286.
43. --- Mark M. Pitt in Jennifer Cartwright. 2006. *Empowering women with Micro Finance: Evidence from Bangladesh*. Chicago: University of Chicago.
44. Khavul, Susana. 2010. *Microfinance: Creating Opportunities for the Poor?* Arlington: Academy of Management Perspectives, University of Texas.
45. Littlefield, Elizabeth, Jonathan Morduch in Syed Hashemi. 2003. *Is Microfinance an Effective Strategy to Reach the Millenium Development Goals?* Washington: The Consultative Group to Assist the Poor (CGAP), Focus Note, No. 24.
46. McGuire B., Paul in Conroy D. John. 2000. The Microfinance Phenomenon. *Asia-Pacific Review* 7 (1): 90–108.
47. McIntosh, Craig, Gonzalo Villaran in Bruce Wydick. 2011. Microfinance and Home Improvement: Using Retrospective Panel Data to Measure Program Effects on Fundamental Events. *World Development* 39 (6): 922–937.
48. Microcredit and Microfinance Glossary. 2013. *Transaction costs*. Dostopno prek: <http://www.gdrc.org/icm/glossary/index.html#T> (1. oktober 2013).
49. Microfinance Information Exchange (MIX). 2013a. *About*. Dostopno prek: www.mixmarket.org (12. april 2013).
50. --- 2013b. *Microbanking Bulletin*. Dostopno prek: <http://www.themix.org/microbanking-bulletin/microbanking-bulletin> (21. maj 2013).
51. --- 2013c. *2009 MIX Global 100: Ranking of Microfinance Institutions*. Dostopno prek: <http://www.themix.org/publications/mix-microfinance-world/2010/02/2009-mix-global-100-composite> (13. maj 2013).

52. Milenijski razvojni cilji. 2013. *Razvojni cilji*. Dostopno prek: <http://www.milenijski-cilji.si/cilji> (27. april 2013).
53. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. 2013. *Skupina Svetovne banke*. Dostopno prek: http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/mednarodni_financi_odnosi/mednarodno_sodelovanje/skupina_svetovne_banke/ (27. november 2013).
54. MKNelly, Barbara in Cristopher Dunford. 1999. *Impact of Credit with Education on Mothers and their Young Children's Nutrition*. Credit with Education Program in Bolivia (CRECER), Freedom from Hunger Research Paper No. 5. Davis: Freedom from Hunger.
55. Morduch, Jonathan. 1999a. The Microfinance Promise. *Journal of Economic Literature* 37 (4): 1569–1614.
56. --- 1999b. The role of subsidies in microfinance: Evidence from the Grameen Bank. *Journal of Development Economics* 60 (1): 229–248.
57. --- 2000. *The Microfinance Schism*. *World Development* 28 (4): 617–629.
58. --- 2005. Microfinance: Achieving Profit & Social Impact. *Appropriate Technology* 32 (2): 65–66.
59. --- 2012. How we see poverty. *Fields Action Science Reports: Fighting Poverty, Between Market and Gift* (4): 17–21.
60. --- in Barbara Haley. 2002. *Analysis of the Effects of Microfinance on Poverty Reduction*. New York: Wagner Working Paper No. 1014, New York University.
61. Morduch, Jonathan in Beatriz Armendariz de Aghion. 2010. *The Economics of Microfinance, Second Edition*. Cambridge Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.

62. Nations online. 2013. *Third World. Third World Countries. First World Countries.* Dostopno prek http://www.nationsonline.org/oneworld/third_world.htm (1. oktober 2013).
63. Pellegrina, Lucia. 2011. Microfinance and Investment: A Comparison with Bank and Informal Lending. *World Development* 39 (6): 882–897.
64. Pitt M., Mark in Shahidur R. Khandker. 1998. The Impact of Group-Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh: Does the Gender of Participants Matter? *Journal of Political Economy* 106 (5): 958–996.
65. Pitt M., Mark. 1999. *Reply to Jonathan Morduch's »Does Microfinance Really Help the Poor? New Evidence from Flagship Programs in Bangladesh.* Providence: Department of Economics, Brown University.
66. --- Shahidur R. Khandker, Omar Chowdhury in Daniel L. Millimet. 2003. Credit Programs for the Poor and the Health Status of Children in Rural Bangladesh. *International Economic Review* 44 (1): 87–118.
67. Quadrat-I, Elahi, Rahman in Lutfor M. Khandakar. 2006. Micro-Credit and Micro-Finance: Functional and Conceptual Differences. *Development in Practice* 16 (5): 476–483.
68. Rai, Ashok in Shamika Ravi. 2011. Do Spouses Make Claims? Empowerment and Microfinance in India. *World Development* 39 (6): 913–921.
69. Robinson S, Marguerite 2001. *The Microfinance Revolution: Sustainable Finance for the Poor - Lessons from Indonesia.* Washington: The Emerging Industry, The World Bank.
70. Roodman, David in Jonathan Morduch. 2009. *The Impact of Microcredit on the Poor in Bangladesh.* Washington: Center for Global Development, Working Paper No. 174.
71. Sayeedul Haque, Muhammad in Masahiro Yamao. 2008. Can Microcredit Alleviate Rural Poverty? A Case Study of Bangladesh. *Proceedings of World Academy of Science, Engineering and Technology* (36): 663–671.

72. Schicks, Jessica. 2007. Developmental Impact and Coexistence of Sustainable and Charitable Microfinance Institutions: Analysing BancoSol and Grameen Bank. *The European Journal of Development Research* 19 (4): 551–568.
73. Sengupta, Radjeep in Craig P. Aubuchon. 2008. *The Microfinance Revolution: An Overview*. Federal Reserve Bank of St. Louis Review 90 (1): 9–30.
74. SKS. 2013. *About*. Dostopno prek: http://www.sksindia.com/know_sks.php (13. maj 2013).
75. Sonne, Lina. 2010. *Financing pro-poor entrepreneur-based innovation: A review of existing literature*. United Nations University Working Paper Series. Maastricht: Maastricht Economic and social Research and training centre on Innovation and Technology.
76. Simanowitz, Anton in Alice Walters. 2002. Ensuring Impact – Reaching the Poorest While Building Financially Self Sufficient Institutions, and Showing the Improvement in the Lives of the Poorest Women and Their Families. V *Pathways out of Poverty – Innovations in Microfinance for the Poorest Families*, ur. Sam Deley-Harris, 40–56. Connecticut: Kumarian Press.
77. United Nations. 2005. *Microfinance and the Millennium Development Goals: A reader's guide to the Millennium Project Reports and other UN Documents*. New York: United Nations Capital Development Fund (UNCDF). The UN.
78. --- 2012a. United Nations Development Programme (UNDP). *Human Development Report*. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/humandev/> (28. september 2012).
79. --- 2012b. *United Nations General Assembly Resolution 52/194*. Dostopno prek: <http://www.gdrc.org/icm/un-resolution.html> (30. oktober 2012).
80. --- 2012c. United Nations Secretary General Report: *Role of Microcredit in the Eradication of Poverty*. Dostopno prek: http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=92&limit=1&limitstart=0 (30. oktober 2012).

81. United States Agency for International Development. 1973. *The Spring Review of Small Farmer Credit*. Michigan: University of Michigan.
82. Villarino, Eliza. *Top 10 microfinance institutions: A primer*. Dostopno prek: <https://www.devex.com/en/news/top-10-microfinance-institutions-a-primer/78918> (10. maj 2013).
83. Wahid N. M., Abu. 1994. The Grameen Bank and Poverty Alleviation in Bangladesh: Theory, Evidence and Limitations. *American Journal of Economics and Sociology* 53 (1): 1–15.
84. Weber, Heloise. 2004. *The »New Economy« and Social Risk: Banking on the Poor*. *Review of International Political Economy* 11 (2): 356–386.
85. Wikipedia. 2012a. *Robert McNamara*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_McNamara (13. maj 2012).
86. --- 2012b. *Mohammad Yunus*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Muhammad_Yunus (17. maj 2013).
87. Woller, Gary M. in Warner Woodworth 2001. Microcredit as a Grass-Roots Policy for International Development. *Policy Studies Journal* 29 (2): 267–282.
88. World Bank. 1990. *World Development Report 1990: Poverty*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. New York: Oxford University Press.
89. --- 2013a. *Extreme poverty. Modest poverty*. Dostopno prek: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20040961~menuPK:435040~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367~isCURL:Y,00.html> (11. maj 2013).
90. --- 2013b. *Projects & Operations: Microfinance*. Dostopno prek: http://www.worldbank.org/projects/search?lang=en&searchTerm=&sectorcode_exact=FI (27. november 2013).

91. --- 2013c. *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTWDRS/0,,contentMDK:20308788~menuPK:604543~pagePK:478093~piPK:477627~theSitePK:477624,00.html> (17. maj 2013).
92. Wright A.N., Graham. 2000. *Microfinance systems: Designing Quality Financial Services for the Poor*. Dhaka: London & New York & The Univeristy Limited Press: ZED Books.
93. Yunus, Muhammad. 1998. Alleviating Poverty Trough Technology. *Science, New Series* 282 (5388): 409–410.
94. --- 1999. *Banker To The Poor: Micro-Lending and the Battle Against World Poverty*. New York : Public Affairs.
95. --- 2007. *Credit for the Poor, Poverty as Distant History*. Ambridge: Harvard International Review.